

Gemeente Op Maat

Enschede

09

Centraal Bureau voor de Statistiek

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2007–2008	= 2007 tot en met 2008
2007/2008	= het gemiddelde over de jaren 2007 tot en met 2008
2007/'08	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2007 en eindigend in 2008
2005/'06–2007/'08	= oogstjaar, boekjaar enz., 2005/'06 tot en met 2007/'08

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Enkele gebruikte afkortingen

AO	= Arbeidsongeschiktheid
CBS	= Centraal Bureau voor de Statistiek
COROP	= Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoekprogramma
GGD	= Gemeentelijke gezondheidsdienst
GOM	= Gemeente Op Maat
IOAW	= Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	= Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IVA	= Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten
KWB	= Kerncijfers Wijken en Buurten
NUTS	= Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques
OAD	= Omgevingsadressendichtheid
RKN	= Regionale Kerncijfers Nederland
RPA	= Regionale Platforms Arbeidsmarkt
SBI	= Standaard Bedrijfsindeling
VINEX	= Vierde Nota ruimtelijke ordening Extra
Wajong	= Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten
WAO	= Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WAZ	= Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen
WGA	= Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
Wgr	= Wet gemeenschappelijke regelingen
WIA	= Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
WOZ	= Wet waardering onroerende zaken
WW	= Werkloosheidswet
WWB	= Wet Werk en Bijstand

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress en druk
Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Omslag
TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen
Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet
www.cbs.nl

Kengetal: A-127
ISBN: 978-90-357-1252-2

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2009.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Enkele gebruikte afkortingen	2
Leeswijzer	5
1 Bevolking	6
1.1 Aantal inwoners	6
1.2 Bevolkingssamenstelling	7
1.3 Bevolkingsontwikkeling	9
2 Onderwijs	13
2.1 Primair onderwijs	13
2.2 Voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs	13
2.3 Hoger onderwijs	15
3 Bouwen en wonen	16
3.1 Woonruimtenvoorraad	16
3.2 Nieuwbouw en onttrekking	16
3.3 Woningwaarde	17
4 Inkomen en sociale zekerheid	19
4.1 Inkomen	19
4.2 Sociale zekerheid	20
5 Verkeer en vervoer	24
5.1 Vervoermiddelen	24
5.2 Lengte van wegen	24
6 Oppervlakte, dichtheden en bodemgebruik	26
6.1 Oppervlakte	26
6.2 Dichtheden	26
6.3 Bodemgebruik	27
7 Criminaliteit	30
7.1 Geregistreerde misdrijven	30
7.2 Opgehelderde misdrijven	32
8 Regionale indelingen 2008	33
8.1 Gemeentelijke indeling 2008	33
8.2 StatLine-publicatie 'Gebieden in Nederland'	34
9 Kerncijfers wijken en buurten	36
9.1 Indeling in wijken en buurten	36
9.2 Statistieken over wijken en buurten	36
9.3 Nieuwe vormen van presenteren CBS-buurtgegevens	37
10 Gemeentelijke cijfers op de CBS-website	51
10.1 StatLine CBS Databank	51
10.2 Kaarten met regionale indelingen	52
10.3 Kaarten met wijk- en buurtindeling	52
Lijst van gebruikte begrippen	54
Aan deze publicatie werkten mee	64

De publicatie *Gemeente Op Maat 2008* is de gemeentelijke overzichtspublicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Voor elke gemeente die op 1 januari 2008 bestond, is een publicatie samengesteld met daarin een selectie uit de veelheid aan CBS-statistieken. Deze informatie vindt u in hoofdstukken 1 tot en met 7. Hier worden voor een aantal onderwerpen de gemeentelijke uitkomsten steeds vergeleken met provinciale en nationale cijfers.

Hoofdstuk 8 laat zien tot welke regionale indelingen de gemeente Enschede behoort. Door het combineren van de gebiedsindelingen kunnen uitkomsten worden samengesteld over arrondissementen, politieregio's of andere gebieden zoals de Waddeneilanden, de Bollenstreek en Zeeuwsch-Vlaanderen.

De onderverdeling van de gemeente in wijken en buurten is opgenomen in hoofdstuk 9. Hier vindt u ook statistieken over wijken en buurten in Enschede. Op internet is het ook mogelijk om buurtcijfers te bekijken. Dit kan bijvoorbeeld op de "CBSinuwbuurt"-website of in Google Earth. Dit hoofdstuk laat u zien hoe dit moet.

Gemeente Op Maat is een selectie uit een breed aanbod van de beschikbare regionale statistieken. Zo zijn in deze publicatie voor de gemeente Enschede bijvoorbeeld diverse uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid opgenomen. Van alle uitkeringen is tevens een onderscheid gemaakt naar mannen en vrouwen en wordt het aantal uitkeringen afgezet tegen de in de gemeente woonachtige bevolking. In StatLine, de elektronische databank van het CBS, kunt u vervolgens diverse andere kenmerken van de uitkeringen vinden, zoals de leeftijd van de aanvragers en de duur van de uitkering. Naast jaarlijkse gegevens, zijn van de uitkeringsgegevens ook (gemeentelijke) gegevens per kwartaal beschikbaar. Een toelichting op alle gemeentelijke informatie op de CBS-website vindt u in hoofdstuk 10.

De meeste gegevens in deze *Gemeente Op Maat* kunnen worden geraadpleegd in StatLine. Ze staan in drie publicaties: Regionale Kerncijfers Nederland, Kerncijfers Wijken en Buurten en Gebieden in Nederland. Hier kunt u tevens actuele cijfers vinden die zijn verschenen na het samenstellen van deze publicatie.

Eind 2009 is ook de tweede editie van de publicatie *Leven in Nederland* verschenen. In deze publicatie, waarin gegevens op gemeentelijk niveau centraal staan, bestaat elk hoofdstuk uit twee onderdelen: een essay waarin thema's in een politieke en bestuurlijke context worden geplaatst en een breed overzicht van statistische gegevens op gemeentelijk niveau. Leven in Nederland is tot stand gekomen in een samenwerkingsverband tussen het CBS en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

1. Bevolking

1.1 Aantal inwoners

Bevolkingsgroei in 2008 groter dan voorgaande jaren

Op 1 januari 2008 telden de 443 Nederlandse gemeenten 16,41 miljoen inwoners. Een jaar eerder waren dat er nog bijna 16,36 miljoen. Deze stijging van ruim 47 duizend was tweemaal zo groot als die in het voorgaande jaar.

Eind 2008 woonden er bijna 16,49 miljoen mensen in Nederland. Daarmee steeg het aantal inwoners in 2008 met zelfs 80 duizend. Deze sterke groei is vooral toe te schrijven aan een toename van het aantal immigranten en een daling van het aantal emigranten. De immigratie bereikte met 143 duizend mensen een record: zo'n hoog aantal nam het CBS niet eerder waar.

De kleinste provincie van Nederland was Flevoland. Hier woonden in 2008 bijna 379 duizend mensen; half zoveel als in Amsterdam. Amsterdam was met 747 duizend inwoners de grootste gemeente en wat inwonertal betreft bijna 800 maal groter dan Schiermonnikoog, dat met zijn 951 inwoners de kleinste gemeente was. Gemiddeld woonden er in een Nederlandse gemeente 37 duizend mensen.

Meerderheid gemeenten heeft geen zeer sterk stedelijk gebied

Aan de hand van het aantal adressen per vierkante kilometer wordt de stedelijkheid bepaald. Het CBS onderscheidt vijf maten van stedelijkheid: zeer sterk, sterk, matig, weinig en niet stedelijk.

Drenthe was de enige provincie waar geen enkele inwoner in een zeer sterk stedelijk gebied woonde. Voor heel Nederland gold dat 367 gemeenten geen inwoners in een zeer sterk stedelijk gebied hadden. Er waren zelfs gemeenten waarvan alle inwoners in een niet-stedelijke omgeving woonden. Dit gold voor bijvoorbeeld de Waddeneilanden (exclusief Texel) en 22 kleine gemeenten op het vasteland zoals Kessel en Lith. Ook sommige inwoners van de grote steden woonden in een landelijk gebied, al waren hun aantallen klein. Zo woonden in Amsterdam 5,7 duizend van de 747 duizend inwoners in een niet-stedelijk gedeelte van de gemeente en bijna 8 duizend in een weinig stedelijk deel.

1.1 Inwoners naar stedelijkheid per provincie, 2008

Er is een sterk verband tussen stedelijkheid en gemeentegrootte. Gemeenten met minder dan 10 duizend inwoners hadden geen zeer sterk stedelijke gedeelten, terwijl in de gemeenten met 250 duizend inwoners of meer (de vier grootste gemeenten van Nederland) juist drie kwart van de mensen in een zeer sterk stedelijk gebied woonde.

1.2 Bevolkingssamenstelling

Relatief veel jongeren in Flevoland

In 2008 was ongeveer een kwart van de Nederlandse bevolking jonger dan 20 jaar. In Flevoland was het aandeel jongeren met bijna 30 procent het grootst. Daarmee had Flevoland aanzienlijk meer jongeren dan Limburg met het laagste aandeel, ruim 21,5 procent.

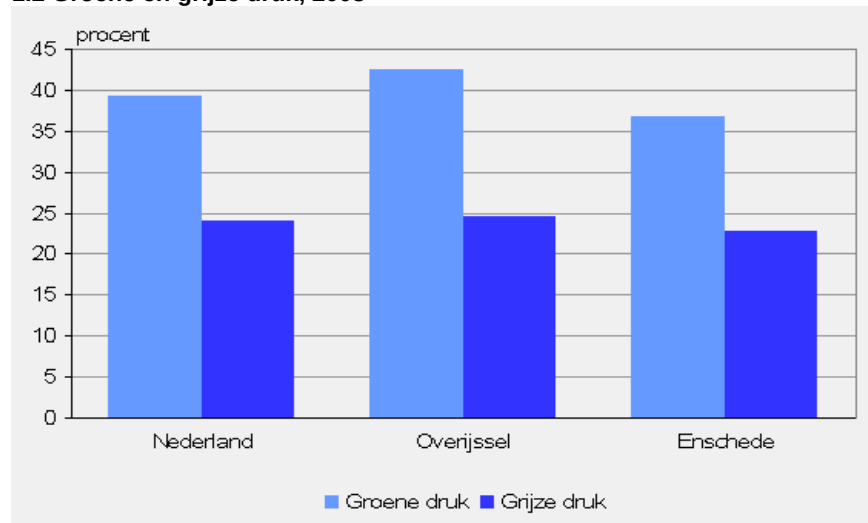
Flevoland had ook een groot aandeel jonge kinderen. Het aandeel van 0- tot en met 4-jarigen bedroeg hier 7,2 procent, tegen 5,8 procent voor heel Nederland en 4,6 procent voor Limburg. Op gemeenteniveau was Urk was koploper, met 10,4 procent kinderen van 0 tot en met 4 jaar.

In 2008 was bijna 15 procent van de bevolking 65 jaar of ouder. Er waren grote regionale verschillen: in Flevoland was slechts ruim 9 procent 65-plusser, tegen meer dan 17 procent in Limburg. De gemeente met het grootste aandeel 65-plussers lag echter niet in Limburg; dat was Laren met bijna 27 procent inwoners van 65 jaar of ouder.

Demografische druk het hoogst in Rozendaal

De demografische druk bedroeg in 2008 voor heel Nederland 63,2 procent. Dit houdt in dat er op iedere 100 inwoners in de 'productieve' leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar 63,2 inwoners waren van 0 tot 20 jaar of 65 jaar of ouder. Hoe hoger de demografische druk, hoe groter het aandeel personen in de bevolking dat inactief is op de arbeidsmarkt en niet meebetaalt aan sociale premies. De demografische druk was het hoogst in Rozendaal met 97,8 procent en het laagst in Groningen met 44,9 procent.

1.2 Groene en grijze druk, 2008

De demografische druk is onder te verdelen in groene en grijze druk. De groene druk geeft aan hoe het staat met het de verhouding van 0- tot 20-jarigen ten opzichte van de 'productieven' en de grijze druk geeft het aandeel 65-plussers aan. De groene druk is sinds begin jaren '90 stabiel, terwijl de grijze druk nog steeds toeneemt.

Tussen de Nederlandse provincies en gemeenten bestonden in 2008 grote verschillen in groene en grijze druk. Flevoland was een jonge provincie, met een relatief hoge groene druk van 47,3 procent, tegen 39,2 procent landelijk. De grijze druk was in Flevoland met 14,7 procent juist laag. In Zeeland, met de hoogste grijze druk, lag deze ruim twee maal zo hoog.

Relatief veel ongehuwden in studentensteden

In 2008 was 34,6 procent van de Nederlanders ongehuwd. In 1995 was dat nog 31 procent. Het percentage ongehuwde personen lag, net als in eerdere jaren, erg hoog in de studentensteden. Bovenaan stond Groningen, waar 58 procent van de inwoners ongehuwd was. Daarna volgden Utrecht, Amsterdam, Wageningen en Nijmegen.

In 2008 was 51,2 procent van de Nederlanders van 15 jaar en ouder gehuwd. In 1995 was dat nog 56,3 procent. Landelijk waren er grote verschillen in het percentage gehuwde personen: in bijvoorbeeld de gemeente Rozendaal was 69 procent van de inwoners gehuwd. Ook gemeenten in de zogenoemde *bible belt*, waaronder Bunschoten, Zwartewaterland en Goedereede, hadden grote aandelen gehuwden. In deze gemeenten was het aandeel gescheiden personen juist zeer klein. Over heel Nederland gerekend was 7,7 procent gescheiden, tegen 2 procent in Urk, Staphorst en Tubbergen.

Urk meest autochtone gemeente

In 2008 woonden er 3,2 miljoen allochtonen in Nederland. Daarmee was één op de vijf inwoners allochtoon. Van hen waren 1,77 miljoen van niet-westerse herkomst. De grootste groep onder de niet-westerse allochtonen vormden de Turken, met 373 duizend personen.

In elke gemeente woonden zowel westerse als niet-westerse allochtonen, al waren er grote verschillen in aantallen. In grote lijnen nam het aandeel niet-westerse allochtonen af naarmate een gemeente kleiner was of verder van het westen van het land gelegen. Niet-westerse allochtonen woonden vooral in de vier grote steden en in Almere.

De meest autochtone gemeente van Nederland was Urk, waar 97,5 procent van de bevolking autochtoon was. Tegenhanger was Vaals, met slechts 50,8 procent aan autochtonen. In 2008 lag het aandeel autochtonen hier voor het eerst in vele jaren boven de 50 procent. De allochtonen in Vaals waren vooral westers, overwegend van Duitse herkomst.

1.3 Herkomst naar provincie, 2008

Grote verschillen in huishoudensgrootte

In 2008 telde Nederland 7,2 miljoen huishoudens, bestaande uit gemiddeld 2,24 personen. De gemiddelde huishoudensgrootte varieerde flink tussen de gemeenten. In Groningen, een studentenstad met veel eenpersoonshuishoudens, lag het op 1,7 per-

sonen, terwijl huishoudens in tegenhanger Urk uit gemiddeld 3,5 personen bestonden. Urk staat dan ook bekend als een gemeente waar veel grote gezinnen wonen.

Steeds meer eenpersoonshuishoudens

In de afgelopen tien jaar is het aantal eenpersoonshuishoudens flink toegenomen, van 2,2 naar 2,6 miljoen. In 2008 kwamen eenpersoonshuishoudens vooral voor in grote gemeenten en in het bijzonder in de universiteitssteden. Naast Groningen maakten ook in Amsterdam, Utrecht, Nijmegen, Leiden en Delft eenpersoonshuishoudens meer dan de helft van alle huishoudens uit. Bijzonder was Wageningen, dat geen grote gemeente is, maar wel een universiteit heeft en waar 60 procent van de huishoudens uit één persoon bestond.

1.4 Huishoudensgrootte per gemeente, 2008

1.3 Bevolkingsontwikkeling

Landelijke groei, regionale krimp

De Nederlandse bevolking is in 2008 gegroeid met 80 duizend personen. Op provinciaal niveau had Flevoland de grootste relatieve bevolkingsgroei met 12,6 procent. Bij de gemeenten waren Aalsmeer en Laren de grootste stijgers. In Aalsmeer vormden vooral verhuizingen naar de gemeente de reden, terwijl in Laren vooral immigratie het aantal inwoners deed toenemen.

In sommige regio's kromp de bevolking juist. Zo nam het aantal inwoners van Limburg af. De krimp was het sterkst in Zuid-Limburg, waar deze tien jaar geleden al inzette. Ook in de regio's Oost-Groningen, Delfzijl en omgeving en Zeeuwsch-Vlaanderen kromp de bevolking.

In bijna 40 procent van de Nederlandse gemeenten nam het aantal inwoners in 2008 af. De inwonertallen van Bellingwedde en Delfzijl daalden relatief het sterkst. Voornaamste reden was dat er meer mensen uit deze gemeenten vertrokken dan dat er zich vestigden.

Relatief meeste geboorten in Urk

In 2008 zijn er bijna 185 duizend kinderen geboren. Het aantal geboorten lag hiermee hoger dan in 2007 - de eerste stijging in zeven jaar. Per 1 000 inwoners werden er gemiddeld 11,2 kinderen geboren. In Urk, de gemeente met het hoogste relatieve cijfer, werd het dubbele aantal gehaald.

Het geboorteoverschot, ofwel het verschil tussen geboorte en sterfte, is een maat voor de natuurlijke groei van de bevolking. Dit is de groei (of krimp) exclusief migratie. Het geboorteoverschot liep voor de verschillende provincies nogal uiteen. Limburg was de enige provincie met natuurlijke krimp. Het geboortecijfer lag hier bijna 1 200 lager dan het sterftecijfer.

Relatief hoogste sterfte in Laren

In 2008 overleden er in Nederland ruim 135 duizend personen. Net als dat voor de geboorten lag ook het sterftecijfer hoger dan in 2007. Het was de eerste stijging na een daling gedurende vijf jaar.

Per 1 000 inwoners overleden er over heel Nederland gerekend 8,2 personen. In Laren, de gemeente met de meeste 65-plussers, lag het sterftecijfer het hoogst met 18 personen per 1 000 inwoners.

1.5 Geboorte en sterfte, 2008

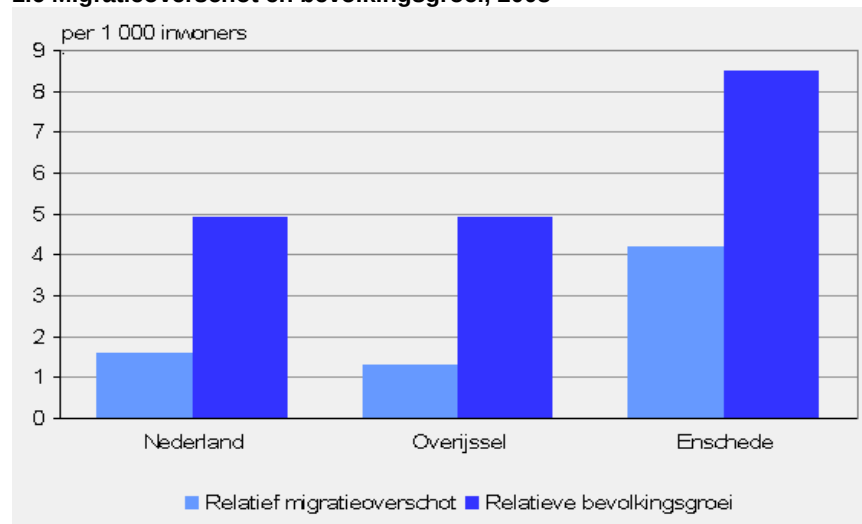

Meer immi- dan emigranten

Het migratieoverschot is het verschil tussen het aantal mensen dat in een jaar immigrereert en het aantal dat emigreert. In 2008 lag dit voor heel Nederland op 26,6 duizend. Er zijn dus meer mensen in Nederland gaan wonen dan dat er zijn vertrokken. De voorgaande vijf jaar was dit andersom. Bovendien bereikte de immigratie in 2008 met bijna 143 duizend personen een recordhoogte.

In 2008 was Laren de gemeente met het grootste migratieoverschot. Er kwamen 982 immigranten wonen, terwijl 81 emigranten de gemeente verlieten. Dit verschil was vooral toe te schrijven aan asielzoekerscentrum Crailo, dat in augustus 2007 is heropend.

1.6 Migratieoverschot en bevolkingsgroei, 2008

Gemeenten met Vinex-locaties in trek

In 2008 zijn bijna 650 duizend personen verhuisd naar een andere gemeente. Onder de gemeenten waar meer mensen naartoe verhuisden dan dat eruit vertrokken waren veel gemeenten met Vinex-locaties, zoals Pijnacker-Nootdorp, Aalsmeer en Lansingerland. Bovenaan het lijstje met gemeenten waaruit juist meer mensen vertrokken dan dat er kwamen wonen, stonden 's-Gravenhage en Alkmaar.

Over 30 jaar 17,5 miljoen Nederlanders

Volgens de bevolkingsprognose van het CBS zal de Nederlandse bevolking de komende 30 jaar nog groeien tot 17,5 miljoen inwoners. Daarna neemt het aantal inwoners af. In 2050 zullen er in Nederland 17,3 miljoen mensen wonen. Het aantal 65-plussers zal dan flink zijn gestegen, van de huidige 14,7 procent naar 24,5 procent. Ook het allochtone deel van de bevolking zal in omvang zijn toegenomen, van de huidige 10,8 procent naar 17,2 procent. Het aandeel westerse allochtonen zal dan van 8,8 naar 11,5 procent zijn gestegen.

Tabel 1.1
Bevolking naar geslacht, stedelijkheidsklasse en demografische druk, 1 januari 2008

	Enschede	Overijssel	Nederland
Inwoners	154 753	1 119 994	16 405 399
mannen	78 633	559 411	8 112 073
vrouwen	76 120	560 583	8 293 326
zeer sterk stedelijk gebied	40 540	92 230	3 181 140
sterk stedelijk gebied	56 130	244 680	3 787 780
matig stedelijk gebied	32 060	227 320	3 001 390
weinig stedelijk gebied	17 690	279 370	3 179 580
niet stedelijk gebied	8 340	276 400	3 255 510
Druk per 100 personen van 20-64 jaar	59,5	67,0	63,2
groene druk (19 jaar of jonger)	36,8	42,5	39,2
grijze druk (65 jaar of ouder)	22,7	24,6	24,0

Tabel 1.2
Bevolking naar leeftijd, herkomstgroepering en burgerlijke staat, 1 januari 2008

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Inwoners						
jonger dan 5 jaar	8 673	5,6	70 200	6,3	945 727	5,8
5 tot 10 jaar	8 699	5,6	73 916	6,6	1 011 145	6,2
10 tot 15 jaar	8 534	5,5	70 055	6,3	978 852	6,0
15 tot 20 jaar	9 781	6,3	70 563	6,3	1 004 726	6,1
20 tot 25 jaar	13 399	8,7	68 410	6,1	977 757	6,0
25 tot 45 jaar	45 584	29,5	308 958	27,6	4 592 210	28,0
45 tot 65 jaar	38 051	24,6	293 109	26,2	4 480 156	27,3
65 tot 80 jaar	16 534	10,7	124 201	11,1	1 799 337	11,0
80 jaar of ouder	5 498	3,6	40 582	3,6	615 489	3,8
autochtonen	113 331	73,2	964 637	86,1	13 189 983	80,4
allochtonen	41 422	26,8	155 357	13,9	3 215 416	19,6
westerse allochtonen	19 156	12,4	77 315	6,9	1 449 686	8,8
niet-westerse allochtonen	22 266	14,4	78 042	7,0	1 765 730	10,8
Marokko	2 180	1,4	4 240	0,4	335 127	2,0
Ned. Antillen en Aruba	842	0,5	4 136	0,4	131 841	0,8
Suriname	1 908	1,2	5 230	0,5	335 799	2,0
Turkije	8 867	5,7	34 856	3,1	372 714	2,3
overige niet-westerse allochtonen	8 469	5,5	29 580	2,6	590 249	3,6
Inwoners van 15 jaar of ouder	128 847		905 823		13 469 675	
ongehuwd	50 701	39,3	297 054	32,8	4 666 180	34,6
gehuwd	59 222	46,0	494 532	54,6	6 898 147	51,2
gescheiden	10 208	7,9	52 491	5,8	1 035 737	7,7
verweduwd	8 716	6,8	61 746	6,8	869 611	6,5

Tabel 1.3
Particuliere huishoudens, 1 januari 2008

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Particuliere huishoudens	74 597		468 097		7 242 202	
eenpersoonshuishoudens	31 892	42,8	149 632	32,0	2 571 014	35,5
huishoudens zonder kinderen	20 766	27,8	143 468	30,6	2 148 277	29,7
huishoudens met kinderen	21 939	29,4	174 997	37,4	2 522 911	34,8
Gemiddelde huishoudensgrootte	2,05		2,36		2,24	

Tabel 1.4
Bevolkingsontwikkeling, 2008

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
Aantal inwoners op 1 januari	154 753		1 119 994		16 405 399	
geboorte	1 737	11,2	13 411	11,9	184 634	11,2
sterfte	1 344	8,6	9 110	8,1	135 136	8,2
Geboorteoverschot	393	2,6	4 301	3,8	49 498	3,0
vestiging	5 466		35 645		645 706	
vertrek	5 250		36 215		645 706	
Binnenlands migratieoverschot	216	1,4	-570	-0,5		
immigratie	2 136		6 647		142 737	
emigratie	1 482		5 197		116 097	
Migratieoverschot*	654	4,2	1 450	1,3	26 640	1,6
Aantal inwoners op 31 december	156 071		1 125 435		16 485 787	
Bevolkingsgroei (na saldo correcties)	1 318	8,5	5 441	4,9	80 388	4,9
Gemiddeld aantal inwoners	155 412,0		1 122 714,5		16 445 593,0	

¹⁾ Per 1 000 van de gemiddelde bevolking en bij relatieve bevolkingsgroei per 1 000 van de bevolking op 1 januari.

2. Onderwijs

2.1 Primair onderwijs

Aantal kinderen op basisscholen in Zuid-Nederland nam af

In het schooljaar 2008/'09 gingen in Nederland 1,55 miljoen kinderen naar het gewone basisonderwijs. Dit aantal is al enkele jaren redelijk constant. De ontwikkeling van het aantal leerlingen in het basisonderwijs hangt sterk samen met de toe- of afname van het aantal 4- tot 12-jarigen.

Waar het noorden, westen en oosten van Nederland de afgelopen jaren een groei van het aantal leerlingen lieten zien, kende Zuid-Nederland juist een sterke afname. In de provincie Limburg was deze het sterkst: daar lag in 2008/'09 het aantal leerlingen in het reguliere basisonderwijs 11 procent lager dan in 2000/'01.

2.1 Ontwikkeling aantal leerlingen regulier basisonderwijs, 2000/'01-2008/'09*

Kinderen die meer hulp nodig hebben bij het leren dan het gewone basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal onderwijs. In 2008/'09 volgden 110 duizend kinderen speciaal basisonderwijs of onderwijs aan speciale scholen. Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs daalt al jaren, maar dat op speciale scholen steeg juist sterk.

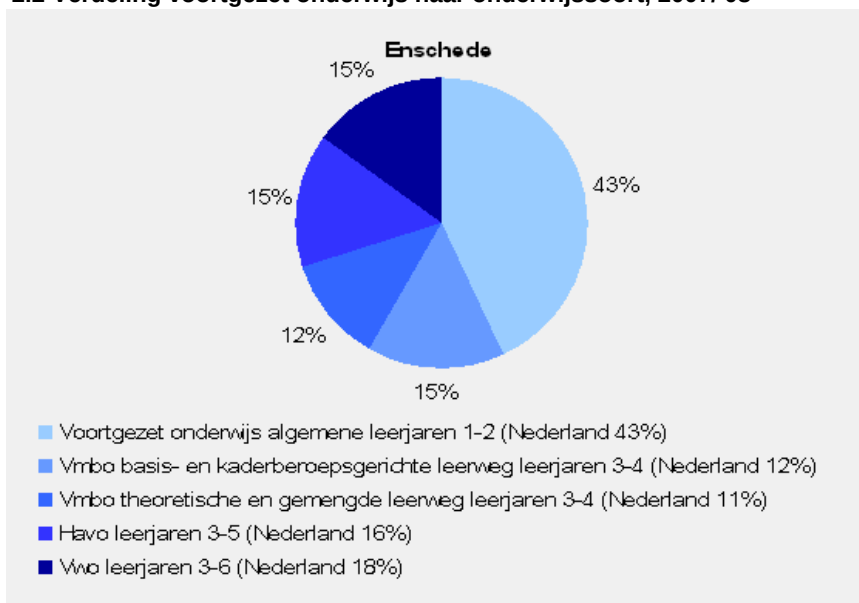
2.2 Voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs

In 2008 minder leerlingen in het voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen dat in het schooljaar 2007/'08 naar het voortgezet onderwijs (exclusief het praktijkonderwijs) ging, bedroeg 914 duizend - ruim duizend minder dan het jaar ervoor. De afgelopen jaren was juist een groei te zien. In 2003/'04 volgden nog bijna 863 duizend leerlingen voortgezet onderwijs.

In de eerste twee leerjaren is nog niet door iedereen een definitieve keuze gemaakt voor een onderwijssoort. Pas vanaf het derde leerjaar is dit voor praktisch elke leerling duidelijk. Van de jongeren in het voortgezet onderwijs ging ruim 24 procent naar het vmbo. De Waddeneilanden Ameland en Schiermonnikoog kenden naar verhouding de meeste vmbo-leerlingen (meer dan 40 procent), maar het betrof slechts kleine aantallen. Opvallend is dat het aandeel havo-vwo'ers het hoogst was in gemeenten waar veel mensen met een hoog inkomen wonen, zoals Rozendaal en Bloemendaal.

2.2 Verdeling voortgezet onderwijs naar onderwijssoort, 2007/'08*

Beroepsopleidende leerweg meest populair onder mbo'ers

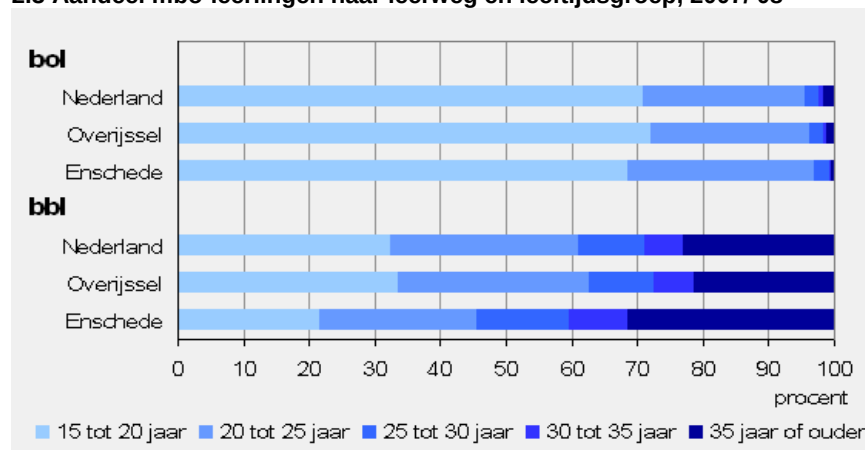
In 2007/'08 volgden 513 duizend deelnemers het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Dat waren er bijna 17 duizend meer dan een jaar eerder.

Het mbo kent twee leerwegen: de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). In de eerste variant gaan leerlingen dagelijks naar school en zijn er stageperiodes. In de bbl werken leerlingen veelal vier dagen per week in een leerbedrijf en gaan ze één dag naar school, maar ook andere combinaties zijn mogelijk. De bol was in 2007/'08 het meest populair. Bijna 70 procent van de mbo'ers volgde deze leerweg. In 274 gemeenten lag dat aandeel lager, maar alleen van de mbo'ers uit Steenbergen en Woensdrecht volgde minder dan de helft de bol.

Beroepsbegeleidende leerweg trok meer oudere deelnemers

Vooraf jongeren in de leeftijd van 15 tot 20 jaar volgden de bol. De bbl daarentegen trok een grote groep oudere leerlingen. In het schooljaar 2007/'08 waren vier op de tien deelnemers aan de bbl 25 jaar of ouder, tegen 1 op de 20 bol-leerlingen.

2.3 Aandeel mbo-leerlingen naar leerweg en leeftijdsgroep, 2007/'08*

2.3 Hoger onderwijs

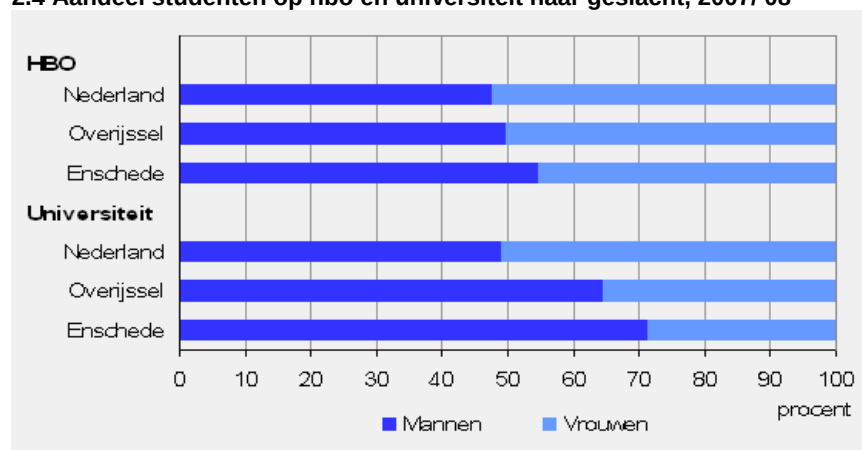
Meer vrouwen dan mannen ingeschreven aan universiteit

In 2007/'08 stonden 585 duizend studenten ingeschreven aan een instelling voor hoger onderwijs. Ruim een derde van hen bezocht de universiteit. In de loop der jaren zijn steeds meer vrouwen gaan deelnemen aan het hoger onderwijs. In het studiejaar 2006/'07 stonden er voor het eerst meer vrouwen dan mannen aan de universiteiten ingeschreven. In het hoger beroepsonderwijs vond deze omslag al in 1997/'98 plaats.

Onder autochtone studenten aan de universiteiten zijn nog steeds net iets meer mannen dan vrouwen. Onder allochtone studenten zijn vrouwen al jaren in de meerderheid.

Op provinciaal en gemeentelijk niveau is de invloed terug te zien van de aangeboden opleidingen op de verhouding tussen mannen en vrouwen. In bijvoorbeeld de gemeenten rond Delft, Eindhoven en Enschede wonen meer mannelijke dan vrouwelijke universitaire studenten. De plaatselijke universiteiten bieden vooral technische studies aan, die vaker door mannen worden gevolgd.

2.4 Aandeel studenten op hbo en universiteit naar geslacht, 2007/'08*

Tabel 2.1

Leerlingen primair onderwijs per gemeente waar de hoofdvestiging staat, 2008/'09*

	Enschede	Overijssel	Nederland
Basisonderwijs	13 484	113 847	1 553 332
Speciaal basisonderwijs	530	3 530	44 055
Expertisecentra	1 095	5 802	66 264

Tabel 2.2

Leerlingen voortgezet onderwijs/middelbaar beroepsonderwijs en studenten hoger onderwijs per woongemeente, 2007/'08*

	Enschede	Overijssel	Nederland
Voortgezet onderwijs ¹⁾	7 598	63 952	914 210
Beroepsopleidende leerweg	3 616	27 715	351 354
Beroepsbegeleidende leerweg	1 895	12 303	161 904
Hoger beroepsonderwijs (vol-/deeltijd)	5 170	27 739	374 377
Wetenschappelijk onderwijs (vol-/deeltijd)	5 708	9 364	212 728

¹⁾ Excl. praktijkonderwijs.

3. Bouwen en wonen

3.1 Woonruimtenvoorraad

Ruim 7 miljoen woningen

Begin 2008 telde Nederland ruim 7 miljoen woningen. Met 1,54 miljoen woningen had de provincie Zuid-Holland daarin het grootste aandeel. Ook in Noord-Holland en Noord-Brabant stonden meer dan één miljoen woningen. Van alle woningen in Nederland stond 53 procent in één van deze drie provincies.

Van de gemeenten had Amsterdam met 388 duizend woningen verreweg de grootste woningvoorraad. Nummer twee, de gemeente Rotterdam, telde bijna 100 duizend woningen minder. In de vier grootste gemeenten van Nederland samen stonden meer dan 1 miljoen woningen.

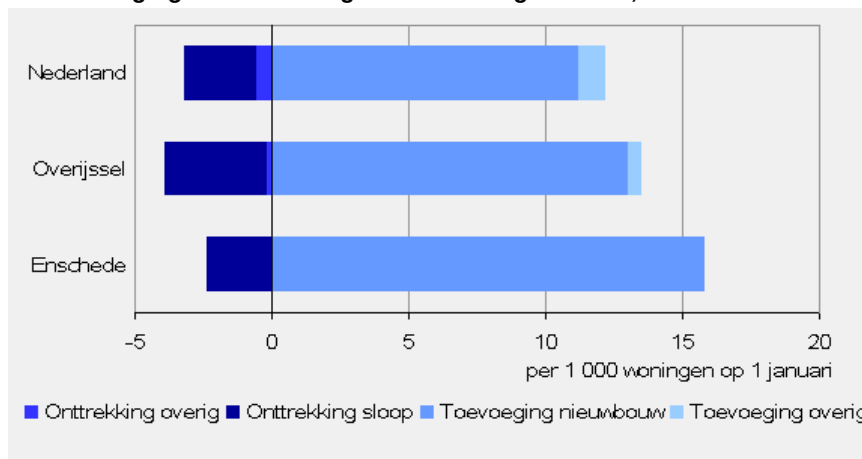
Naast gewone woningen stonden er op 1 januari 2008 ook 115 duizend wooneenheden en 101 duizend recreatiewoningen in Nederland.

3.2 Nieuwbouw en onttrekking

Grootste relatieve toename woningvoorraad in gemeente Aalsmeer

In 2008 groeide de Nederlandse woningvoorraad met ruim 63 duizend woningen (inclusief administratieve correcties). Dat was de grootste toename sinds 1999. Er werden 86 duizend woningen aan de voorraad toegevoegd, waarvan 79 duizend door nieuwbouw. Tegelijk werden er ruim 22 duizend woningen aan de voorraad onttrokken, waarvan ruim 18 duizend door sloop.

3.1 Toevoeging en onttrekking aan de woningvoorraad, 2008

Noot: overige vormen van toevoeging zijn bijvoorbeeld woningsplitsing en verbouw van een kantoor tot woning; overige onttrekkingen zijn onttrekkingen door verbouw of bestemmingswijziging.

Op provincieniveau nam de woningvoorraad naar verhouding het meest toe in Flevoland. Hier kwamen er per 1 000 woningen 19 bij. In Limburg was de toename het kleinst, met 4 per 1 000 woningen. In absolute zin groeide de voorraad in de provincie Zuid-Holland het hardst, met ruim 12 duizend woningen. In Zeeland was de toename met 1,5 duizend woningen het kleinst.

De gemeente met de grootste relatieve toename was Aalsmeer. Hier groeide de woningvoorraad met 89 per 1 000 woningen. Ook de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Hendrik-Ido-Ambacht breidden met respectievelijk 76 en 75 per 1 000 woningen fors uit. De absolute toename was met 3,4 duizend woningen het grootst in de gemeente Amsterdam, gevolgd door Utrecht, 's-Gravenhage, Almere en Tilburg met toenames van respectievelijk 2,5 duizend, 2 duizend, 1,4 duizend en 1,3 duizend woningen.

Einde aan jaarlijkse groei in nieuwbouw

In 2008 kwamen in Nederland 78,9 duizend woningen gereed. Dat waren er 11,2 per 1 000 woningen op 1 januari 2008. Het aantal gereedgekomen woningen viel 1,3 duizend lager uit dan in 2007. Daarmee kwam een einde aan de jaarlijkse groei van het aantal gereedgekomen woningen, die was begonnen in 2004.

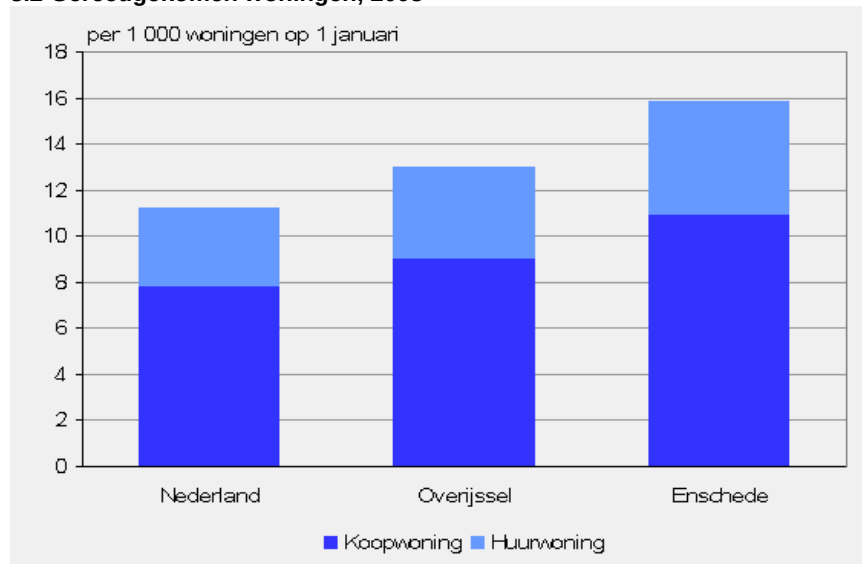
In vijf provincies daalde het aantal gereedgekomen woningen. De grootste relatieve afname vond plaats in Drenthe, waar het aantal gereedgekomen woningen met 29 procent kromp van 2 793 naar 2 006 woningen.

Groningen kende de grootste relatieve groei. Hier steeg het aantal gereedgekomen woningen met 39 procent, van 2 147 naar 2 984 woningen.

Aandeel gereedgekomen koopwoningen nam af

Van de 79 duizend woningen die in 2008 gereedkwamen, was 70 procent een koopwoning en 30 procent een huurwoning. Het aandeel koopwoningen in het totaal aantal gereedgekomen woningen neemt al af sinds 2002 toen dit aandeel nog op 81 procent lag. Hoewel het jaarlijks aantal gereedgekomen koopwoningen in deze periode zelfs iets toenam van 54 duizend in 2002 naar ruim 55 duizend in 2008, nam het jaarlijks aantal gereedgekomen huurwoningen in dezelfde periode nog sterker toe van bijna 13 duizend in 2002 tot bijna 24 duizend in 2008.

3.2 Gereedgekomen woningen, 2008

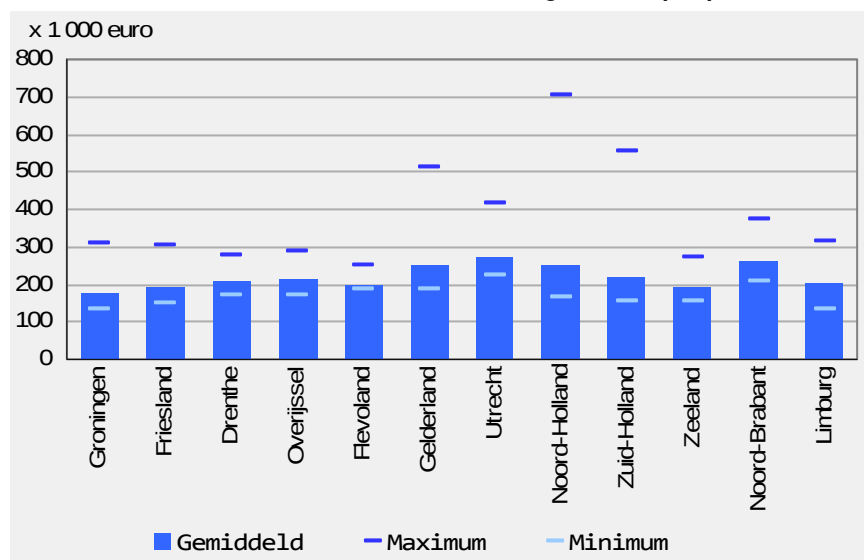

3.3 Woningwaarde

Gemiddelde woningwaarde in Nederland 233 duizend euro

De gemiddelde woningwaarde in Nederland lag op 1 januari 2008 op 233 duizend euro, een toename van 16 duizend euro ten opzichte van een jaar eerder. In de provincie Groningen lag de woningwaarde met 174 duizend euro het laagst en in de provincie Utrecht met 271 duizend euro het hoogst. Dat Groningen de laagste en Utrecht de hoogste woningwaarde hebben is al 10 jaar het geval. De gemeente Reiderland in de provincie Groningen had met 133 duizend euro de laagste woningwaarde van Nederland. In de gemeente Bloemendaal in Noord-Holland lag deze met 705 duizend euro veruit het hoogst. Op de tweede en derde plaats stonden de Noord-Hollandse gemeenten Blaricum en Laren met een woningwaarde van 593 en 592 duizend euro respectievelijk.

3.3 Gemiddelde, minimum en maximum woningwaarde¹⁾ per provincie, 2008

¹⁾ Nader voorlopige cijfers, peildatum 1 januari 2007

Tabel 3.1
Woonruimtenvoorraad, 1 januari 2008

	Enschede	Overijssel	Nederland
Voorraad woningen	66 882	456 193	7 043 212
saldo vermeerdering woningen in 2008*, relatief ¹⁾	13,5	9,6	9,0
Voorraad wooneenheden	3 167	5 745	115 110
Recreatiewoningen	334	7 780	101 244
Capaciteit bijzondere woongebouwen	3 708	21 597	348 905

¹⁾ Per 1 000 woningen op 1 januari 2008.

Tabel 3.2
Nieuwbouwwoningen, 2008

	Enschede	Overijssel	Nederland
Nieuwbouwwoningen	1 060	5 933	78 882
Eigendomsverhouding			
% koopwoningen	68,9	69,4	69,9
% huurwoningen	31,1	30,6	30,1
Woningtype			
% eengezinswoningen	95,4	69,9	61,0
% meergezinswoningen	4,6	30,1	39,0

Tabel 3.3
Waarde onroerende zaken, 2008¹⁾

	Enschede	Overijssel	Nederland
Woningen in mln. euro	11 752	97 905	1 633 174
Niet-woningen in mln. euro	2 679	23 887	388 822
Gemiddelde woningwaarde in duizend euro	172	215	233

¹⁾ Nader voorlopige cijfers, peildatum 1 januari 2007.

4. Inkomen en sociale zekerheid

4.1 Inkomen

Relatief veel lage inkomens in grote steden

In 2006 telde Nederland 598 duizend huishoudens met een laag inkomen. Dat kwam neer op 9 procent van alle huishoudens. Het aandeel per gemeente liep uiteen van 2,4 tot 17,1 procent.

Onder de tien gemeenten met in verhouding de meeste lage inkomens waren de drie grote gemeenten Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage. In 2006 bevond circa 22 procent van de huishoudens met een laag inkomen zich in één van deze drie gemeenten. Ter vergelijking: van het totale aantal huishoudens was 13 procent er gevestigd.

De concentratie van lage inkomens in de grote steden had verschillende oorzaken. Zo hadden de grote steden relatief veel inwoners met een bijstands- of werkloosheidsuitkering. Verder waren niet-westerse allochtonen, die vaker een laag inkomen hebben, er oververtegenwoordigd.

4.1 Aandeel huishoudens met laag inkomen naar gemeente, 2006* (gemeentelijke indeling 2007)

Tabel 4.1
Aandeel huishoudens met laag inkomen naar gemeentegrootte, 2006* ¹⁾

Overijsselse gemeenten

Gemeentegrootte (x 1 000 inwoners)	Aantal gemeenten	Huishoudens met laag inkomen (%)	Afwijking provinciaal gemiddelde (%)
0 tot 20	3	5,4	-2,9
20 tot 50	16	6,0	-2,2
50 tot 100	4	9,3	1,0
100 tot 250	2	11,2	2,9
250 of meer	-		
Enschede		13,0	4,7

¹⁾ Gemeentelijke indeling 2007.

Meer lage inkomens in grotere gemeenten

In het algemeen gold dat hoe meer inwoners een gemeente had, des te hoger het aandeel lage inkomens was. In gemeenten met 0 tot 20 duizend inwoners had gemiddeld ruim 6 procent van de huishoudens een laag inkomen. In gemeenten met 50 duizend tot 100 duizend inwoners was dat al 9 procent, en in gemeenten met 100 duizend of meer inwoners lag het aandeel lage inkomens met ruim 12 procent duidelijk het hoogst.

4.2 Sociale zekerheid

Aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen licht gedaald

Eind 2008 werden in Nederland 815 duizend arbeidsongeschiktheidsuitkeringen verstrekt (exclusief ongeveer 21 duizend uitkeringen aan uitkeringsgerechtigden in het buitenland). Dat waren er 7 duizend minder dan een jaar eerder. Tot de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen behoren uitkeringen in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA), de Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ) en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong).

Het merendeel (543 duizend) van de verstrekte arbeidsongeschiktheidsuitkeringen betrof WAO-uitkeringen. Vanaf 1 januari 2004 kunnen werknemers geen aanspraak meer maken op een WAO-uitkering. Deze werknemers kunnen, nadat de werkgever het loon twee jaar heeft doorbetaald, per 1 januari 2006 een uitkering aanvragen in het kader van de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA). Het aantal WAO-uitkeringen neemt sinds 2003 af. Het aantal WIA-uitkeringen is juist sterk toegenomen, van 18 duizend eind 2006 tot bijna 58 duizend eind 2008.

4.2 Uitkeringen in het kader van de WIA per gemeente, eind 2008

Minder WAZ- en meer Wajong-uitkeringen

Het aantal uitkeringen in het kader van de WAZ daalde in 2008 met 10 procent tot 38 duizend. Sinds 1998, toen er nog 58 duizend werden verstrekt, is het aantal WAZ-uitkeringen bijna onophoudelijk afgenomen.

Na 1 augustus 2004, toen de WAZ werd afgeschaft, zijn er in het kader van deze wet geen nieuwe uitkeringen meer toegekend.

Uitkeringen in het kader van de Wajong namen de afgelopen jaren juist in aantal toe. Eind 2008 werden er 177 duizend verstrekt, ofwel 8 procent meer dan een jaar eerder.

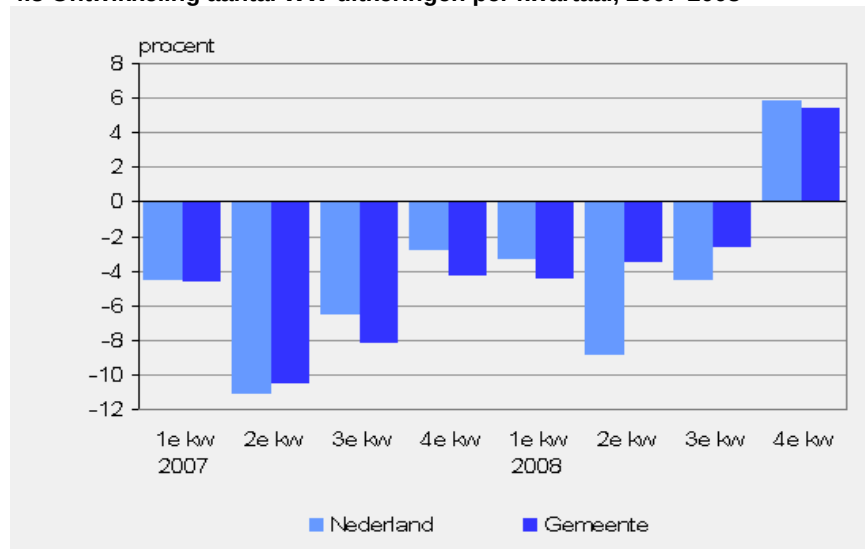
Meer werkloosheidsuitkeringen in november en december

Eind 2008 werden 171 duizend uitkeringen in het kader van de Werkloosheidswet (WW) verstrekt (inclusief uitkeringen van aanvragers woonachtig in buitenland). Dat was 11 procent minder dan een jaar eerder. De daling deed zich voor in alle provincies en was met ruim 17 procent het grootst in Utrecht. Tegenhanger was Drenthe, met een afname van 3,5 procent.

De gemeente Amsterdam telde met 9,4 duizend het grootste aantal WW-uitkeringen, gevolgd door Rotterdam met 6,8 duizend, 's-Gravenhage met 4,6 duizend en Eindhoven en Utrecht met beide 2,7 duizend uitkeringen.

Het aantal WW-uitkeringen vermindert al sinds 2005, maar in 2008 was de daling minder groot dan de voorgaande jaren. In november en december steeg het aantal uitkeringen, als gevolg van de financiële crisis, zelfs sterk.

4.3 Ontwikkeling aantal WW-uitkeringen per kwartaal, 2007-2008

Minder bijstandsuitkeringen

Eind 2008 telde Nederland ruim 292 duizend uitkeringen in het kader van de Wet Werk en Bijstand (WWB). Het aantal bijstandsuitkeringen daalt sinds 2005, toen er nog 363 duizend werden verstrekt.

In verhouding werden in de gemeente Rotterdam met 111 uitkeringen per 1 000 huishoudens verreweg de meeste uitkeringen verstrekt. De gemeenten Amsterdam, Heerlen en 's-Gravenhage volgden met respectievelijk 85, 82 en 77 uitkeringen per 1 000 huishoudens.

Het aantal bijstandsuitkeringen in gemeenten hing sterk samen met hun stedelijkheid (zie 4.4). In zeer sterk stedelijke gemeenten werden gemiddeld 75 bijstandsuitkeringen per 1 000 huishoudens verstrekt, tegen 18 per 1 000 huishoudens in niet stedelijke gemeenten.

Meer uitkeringen voor oudere gedeeltelijk arbeidsongeschikten

In het kader van de Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) en de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ) werden eind 2008 een kleine 8 duizend uitkeringen verstrekt. Dit was een toename van ruim 500 ten opzichte van een jaar eerder. Ten opzichte van 1999, toen nog ruim 25 duizend IOAW- en IOAZ-uitkeringen werden verstrekt, is het aantal echter flink afgenomen.

4.4 WWB-uitkeringen naar stedelijkheid gemeente, ultimo 2008

Tabel 4.2
Personen, gemiddeld besteedbaar inkomen in 1 000 euro, 2006^{*1)}

	Enschede	Overijssel	Nederland
Totale bevolking	11,5	12,2	13,3
personen 15 jaar of ouder met 52 weken inkomen	16,2	17,4	18,6
mannen	19,2	21,4	22,9
vrouwen	12,8	12,8	14,0
15 tot 25 jaar	8,5	8,6	8,8
25 tot 45 jaar	17,1	18,3	19,7
45 tot 65 jaar	18,7	20,5	21,9
65 jaar of ouder	15,4	15,6	16,4
werknemers	18,7	19,3	20,9
zelfstandigen	22,7	24,0	24,6
met werkloosheids- of bijstandsuitkering	11,4	12,0	12,3
pensioenontvangers	15,1	15,6	16,5
autochtonen	16,6	17,6	18,9
allochtonen	14,7	15,6	17,2
westerse allochtonen	15,6	16,9	19,1
niet-westerse allochtonen	13,6	13,7	15,1

¹⁾ Gemeentelijke indeling 2007.

Tabel 4.3
Particuliere huishoudens met inkomen, gemiddeld besteedbaar inkomen in 1 000 euro, 2006^{*1)}

	Enschede	Overijssel	Nederland
Totaal particuliere huishoudens	26,7	30,4	31,3
eenpersoonshuishouden	16,6	17,5	18,6
paar zonder kinderen	29,7	31,4	33,8
paar met kinderen	36,3	40,2	42,6
eenoudergezin	21,8	25,4	25,3
Belangrijkste bron van inkomen			
loon	30,6	33,9	35,1
winst uit onderneming	37,3	42,5	41,9
werkloosheids-, bijstands-, arbeidsongeschiktheidsuitkering	17,3	18,5	17,8
pensioen	21,2	22,5	23,3

¹⁾ Gemeentelijke indeling 2007.

Tabel 4.4**Particuliere huishoudens met inkomen, gemiddeld gestandaardiseerd inkomen in 1 000 euro, 2006^{*1)}**

	Enschede	Overijssel	Nederland
Totaal particuliere huishoudens	18,9	20,5	21,6
eenpersoonshuishouden	16,6	17,5	18,6
paar zonder kinderen	21,7	22,9	24,7
paar met kinderen	19,6	21,3	22,8
eenoudergezin	15,0	17,2	17,3

¹⁾ Gemeentelijke indeling 2007.**Tabel 4.5****Uitkeringen arbeidsongeschiktheid, 31 december 2008**

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
AO-uitkeringen*	10 020	93	59 060	79	814 830	73
mannen*	5 680		33 740		437 650	
vrouwen*	4 330		25 310		377 090	
WAO-uitkeringen	6 290	58	37 450	50	543 040	49
mannen	3 580		21 470		285 260	
vrouwen	2 710		15 980		257 740	
Wajong-uitkeringen	2 760	26	15 260	21	176 570	16
mannen	1 560		8 510		98 050	
vrouwen	1 210		6 760		78 500	
WAZ-uitkeringen	330		2 940		37 580	
mannen	220		1 980		25 670	
vrouwen	110		950		11 880	
IVA-uitkeringen*	210		990		13 310	
mannen*	130		590		7 520	
vrouwen*	80		400		5 790	
WGA-uitkeringen*	430		2 410		44 340	
mannen*	200		1 190		21 150	
vrouwen*	220		1 220		23 170	

¹⁾ Per 1 000 inwoners 15 tot 65 jaar.**Tabel 4.6****Uitkeringen werkloosheid, 31 december 2008**

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
WW-uitkeringen	2 310	21	12 150	16	170 830	15
mannen	1 340		6 510		91 320	
vrouwen	970		5 650		79 500	

¹⁾ Per 1 000 inwoners 15 tot 65 jaar.**Tabel 4.7****Uitkeringen bijstand, 31 december 2008**

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
WWB-uitkeringen	4 740	64	16 830	36	292 340	40
WWB-uitkeringen 15 tot 65 jaar	4 150		15 000		258 780	
mannen	1 790		6 040		106 560	
vrouwen	2 370		8 970		152 220	
IOAW- en IOAZ-uitkeringen	100		560		7 840	
mannen	80		410		5 610	
vrouwen	20		150		2 230	

¹⁾ Per 1 000 huishoudens.

5. Verkeer en vervoer

5.1 Vervoermiddelen

Aantal hybride personenauto's verdubbeld

In 2008 telde Nederland bijna 7,5 miljoen personenauto's. Daarvan reed 80 procent op benzine, 17 procent op diesel en 3 procent op LPG.

Het aantal hybride personenauto's met een Nederlands kenteken is in 2008 verdubbeld. Waren er op 1 januari 2008 nog 11,3 duizend hybrides op de weg, een jaar later waren dat er ruim 23 duizend. Deze toename is grotendeels toe te schrijven aan het zakelijk gebruik. Het aantal zakenhybrides groeide van 3,5 duizend naar ruim 12 duizend.

Ondanks de toename van het aantal hybride auto's bleef hun aandeel in het totale aantal personenauto's zeer klein: slechts 0,3 procent.

5.2 Lengte van wegen

Uitbreiding wegennet vooral in Randstad en Vinex-wijken

Begin 2008 had het Nederlandse wegennet een totale lengte van 136 duizend kilometer. Dat was 665 kilometer meer dan een jaar eerder. Vooral de nieuwe straten in nieuwbouwwijken waren debet aan deze groei.

Tussen 2003 en 2008 groeide de lengte van het Nederlandse wegennet met 2,8 procent. Deze toename vond vooral plaats in gemeenten waar veel werd gebouwd: de weglengte in gemeenten met één of meerdere Vinex-wijken nam met gemiddeld 4,7 procent toe. Ook binnen de vier Randstedelijke provincies groeide de lengte van de wegen sneller dan landelijk. De toename bedroeg daar 4,3 procent, tegen 2,2 procent buiten de Randstad.

5.1 Toename weglengte, 2003-2008

Grootste toename in Pijnacker-Nootdorp

In de gemeente Pijnacker-Nootdorp nam de lengte van het wegennet tussen 2003 en 2008 het meest toe. De groei bedroeg hier 24 procent. In een aantal grote gemeenten, waaronder Utrecht en Almere, werd het wegennet met ruim tien procent uitgebreid. Voor Utrecht en Almere betekende dit een toename van ruim 100 kilometer in vijf jaar tijd.

Tabel 5.1
Vervoermiddelen, 1 januari 2008

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	<i>abs.</i>	<i>rel.¹⁾</i>	<i>abs.</i>	<i>rel.¹⁾</i>	<i>abs.</i>	<i>rel.¹⁾</i>
Personenauto's	63 432	410	498 054	445	7 391 903	451
Personenauto's in bezit van natuurlijke personen	59 599	385	461 558	412	6 518 812	397
Bedrijfsmotorvoertuigen	7 482		76 185		1 082 523	
Motortweewielers	4 935	32	46 336	41	585 204	36

¹⁾ Per 1 000 inwoners.

Tabel 5.2
Lengte van wegen in km, 2008

	Enschede	Overijssel	Nederland
Totale weglengte	975	13 279	136 135
gemeentelijke en waterschapswegen	931	12 075	123 237
provinciale wegen	19	847	7 848
rijkswegen	26	357	5 050

6. Oppervlakte, dichtheden en bodemgebruik

6.1 Oppervlakte

Noordoostpolder de grootste en Bennebroek de kleinste gemeente

Nederland bestond in 2008 uit bijna 34 duizend vierkante kilometer land en bijna 8 duizend vierkante kilometer water. Gemeenten hadden een landoppervlakte van gemiddeld 76 vierkante kilometer. Dit varieerde echter behoorlijk: van 460 vierkante kilometer in de gemeente Noordoostpolder tot 2 vierkante kilometer in Bennebroek.

Lelystad had het meeste binnenwater

De gemeente Lelystad had in 2008 met 533 vierkante kilometer het meeste binnenwater binnen haar grenzen. Dit komt door haar ligging aan het IJsselmeer, dat tot het binnenwater wordt gerekend. De waddengemeente Terschelling had met 587 vierkante kilometer het meeste buitenwater.

6.2 Dichtheden

Bevolkings- en woningdichtheden langzaam toegenomen

Een vierkante kilometer telde in 2008 in Nederland gemiddeld 209 woningen en 486 inwoners. Deze aantallen zijn de afgelopen jaren langzaam toegenomen. In 1999 telde een vierkante kilometer nog 193 woningen en 465 inwoners.

In 2008 had 57 procent van de gemeenten een bevolkingsdichtheid onder het landelijk gemiddelde. De woningdichtheid was in 59 procent van de gemeenten lager dan gemiddeld. Op de ranglijsten van de vijf gemeenten met de hoogste en de laagste bevolkingsdichtheid stonden dezelfde gemeenten als op de ranglijsten voor de hoogste en de laagste woningdichtheid, zij het in een iets andere volgorde. De vijf gemeenten met de hoogste dichtheden waren Amsterdam, Capelle aan den IJssel, 's-Gravenhage, Haarlem en Leiden. Hun tegenhangers waren Ameland, Rozendaal, Schiermonnikoog, Terschelling en Vlieland.

Tabel 6.1 Gemiddelde, minimum en maximum dichtheden, 2008

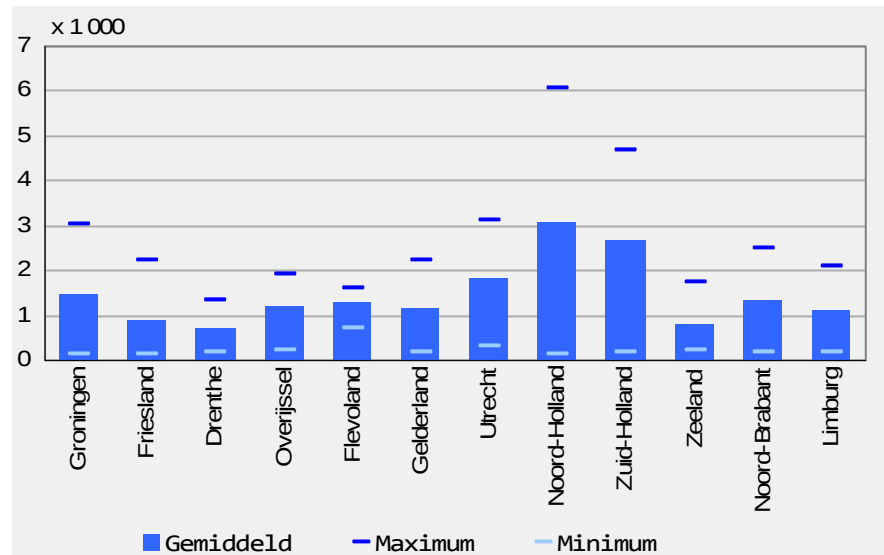
	Minimum Overijssel	Gemiddelde Overijssel	Maximum Overijssel
Woningdichtheid	36	137	618
Bevolkingsdichtheid	97	337	1 463
Omgevingsadressendichtheid	243	1 220	1 916

Noot: bij maximum en minimum wordt de dichtheid van de gemeente met de hoogste en laagste dichtheid in de betreffende provincie getoond.

Omgevingsadressendichtheid licht gestegen

De omgevingsadressendichtheid (OAD), die de concentratie van wonen, werken, mobiliteit en recreatie weergeeft, bedroeg in 2008 gemiddeld 1 883. Tussen 2000 en 2008 is de OAD met 1,3 procent gestegen.

6.1 Gemiddelde, minimum en maximum omgevingsadressendichtheid, 2008

Noot: bij maximum en minimum wordt de dichtheid van de gemeente met de hoogste en laagste dichtheid in de betreffende provincie getoond.

De OAD verschilde behoorlijk tussen de provincies, maar ook daarbinnen waren flinke verschillen te zien. Zo lagen in Noord-Holland, dat gemiddeld de hoogste dichtheid had, zowel de gemeente met de hoogste als die met de op één na laagste OAD. Het ging daarbij om Amsterdam, met een OAD van 6 051, en Schermer, met een dichtheid van 129.

6.3 Bodemgebruik

Oppervlakte agrarisch terrein nam af

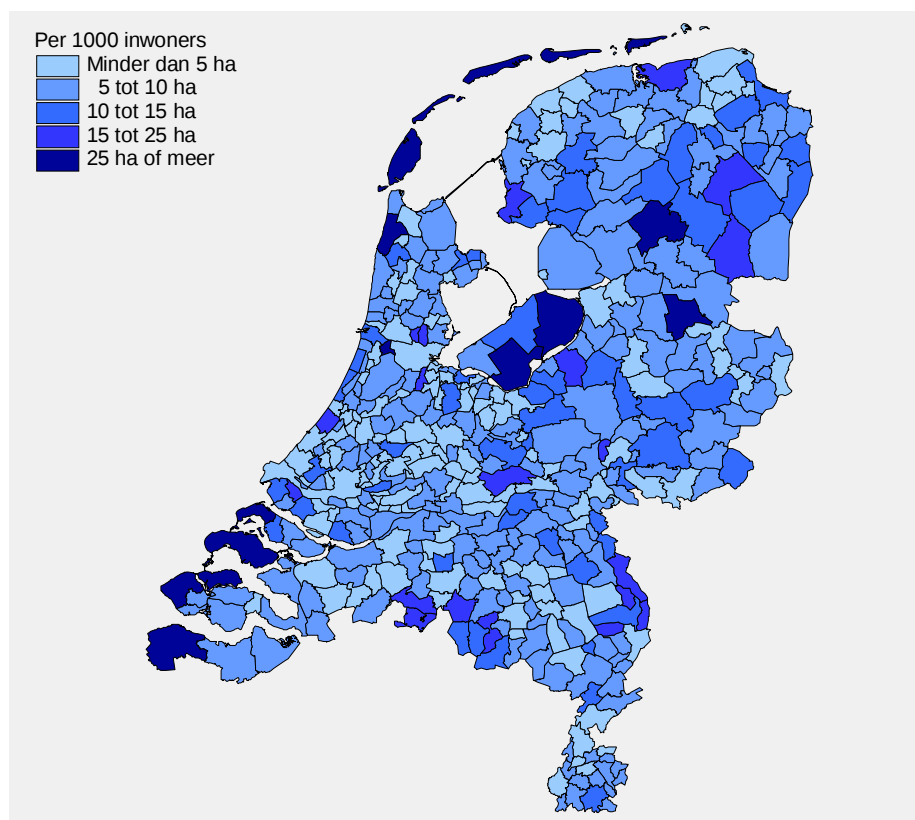
Agrarisch terrein neemt in Nederland veruit het meeste landoppervlak in beslag. In 2006 behoorde bijna 2,3 miljoen hectare tot dit type bodemgebruik. Dat was bijna 68 procent van het totale landoppervlak. Wel is het agrarisch terrein heel langzaam een kleinere plaats gaan innemen. Net als tussen 2000 en 2003 nam de oppervlakte van dit type bodemgebruik tussen 2003 en 2006 met ongeveer 20 duizend hectare af ten gunste van andere typen. Het ging daarbij vooral om semi-bebouwd terrein, bos en open natuurlijk terrein en bebouwd terrein.

Relatief meeste recreatieterrein in kustgemeenten

Recreatieterrein besloeg in 2006 slechts een klein deel van het Nederlands grondgebied. Het nam ruim 96 duizend hectare in. Per duizend inwoners gerekend, is dat 6 hectare.

In verhouding tot hun inwonertal hadden vooral de kustgemeenten een groot oppervlak aan recreatieterrein. Ook de in het binnenland gelegen gemeenten Ommen, Westerveld en Haarlemmerliede en Spaarnwoude en de Flevolandse gemeenten Zeewolde en Dronten telden meer dan 25 hectare recreatieterrein per duizend inwoners.

6.2 Recreatieterrein per gemeente, 2006 (gemeentelijke indeling 2008)

Minder oppervlakte van bestemming veranderd

Tussen 2003 en 2006 heeft ruim 1,4 procent van de totale oppervlakte van Nederland een andere bestemming gekregen. Dat was net iets minder dan tussen 2000 en 2003, toen dit circa 1,6 procent was. Alleen in Drenthe, Overijssel en Zeeland is tussen 2003 en 2006 meer oppervlakte van bestemming veranderd dan tussen 2000 en 2003.

6.3 Bodemgebruik, aandeel oppervlakte dat is veranderd van bestemming

Tabel 6.2
Oppervlakte in km², 2008

	Enschede	Overijssel	Nederland
Totaal	142,75	3 420,86	41 543,07
land	140,95	3 325,62	33 756,17
water	1,81	95,25	7 786,90
binnenwater	1,81	95,25	3 598,15
buitenwater	-	-	4 188,75

Tabel 6.3
Dichtheden, 2008

	Enschede	Overijssel	Nederland
Woningdichtheid	475	137	209
Bevolkingsdichtheid	1 098	337	486
Omgevingsadressendichtheid	1 916	1 220	1 883

Tabel 6.4
Bodemgebruik, 2006 naar gemeentelijke en provinciale indeling 2008

	Enschede		Overijssel		Nederland	
	ha	rel. ¹⁾	ha	rel. ¹⁾	ha	rel. ¹⁾
Verkeesterrein	613	4	10 219	9	115 955	7
Bebouwd terrein	2 878	19	24 273	22	337 927	21
Semi-bebouwd terrein	430	3	3 172	3	52 849	3
Recreatieterrein	847	5	6 867	6	96 311	6
Agrarisch terrein	7 008	45	241 525	216	2 285 799	139
Bos en open natuurlijk terrein	2 327	15	46 463	41	484 024	30

¹⁾ Ha per 1 000 inwoners.

7. Criminaliteit

7.1 Geregistreerde misdrijven

Aantal aangiften bleef nagenoeg gelijk

In 2007 registreerde de Nederlandse politie 1,2 miljoen misdrijven. Dat waren er nagenoeg even veel als in 2006. Meer dan de helft (684 duizend) van de aangiften betrof vermogensmisdrijven, voornamelijk diefstal. Andere veelvoorkomende misdrijven waren vernieling (223 duizend), verkeersmisdrijven (158 duizend) en geweldsmisdrijven (112 duizend). Bij de verkeersmisdrijven ging het vooral om doorrijden na een ongeval (90 duizend) en rijden onder invloed (62 duizend); bij geweldsmisdrijven was er vooral sprake van mishandeling (61 duizend).

Minder vermogensdelicten, maar fors meer drugsdelicten

Na 2002, toen de omvang van de geregistreerde criminaliteit met 1,4 miljoen aangiften op zijn hoogtepunt was, is het aantal geregistreerde misdrijven jaarlijks afgenomen. Dat komt vooral door een daling van het aantal vermogensdelicten, dat tussen 2002 en 2007 met 26 procent kromp. Vernielingen, verkeersmisdrijven en geweldsmisdrijven namen in deze periode juist in aantal toe, met respectievelijk 13 procent, 11 procent en 7 procent. Het aantal geregistreerde misdrijven tegen de Opiumwet steeg nog harder: met 23 procent tot een kleine 16 duizend in 2007.

7.1 Ontwikkeling belangrijkste categorieën misdrijven, 2002-2007

Relatief de meeste aangiften in de gemeente Amsterdam

In 2007 vond 45 procent van de door de politie geregistreerde criminaliteit plaats in de 25 grootste gemeenten. Met 142 aangiften per 1 000 inwoners werden in verhouding de meeste delicten geregistreerd in de gemeente Amsterdam, gevolgd door Utrecht, Maastricht en Eindhoven. Van de vier grootste gemeenten kwam alleen 's-Gravenhage niet in de top-10 voor.

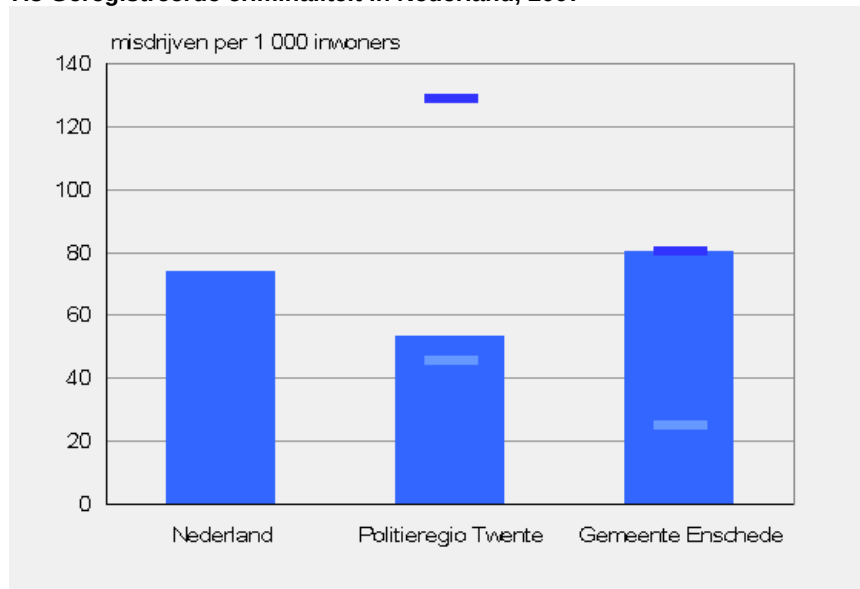
7.2 Gemeenten met hoogste relatieve aantallen aangiften, 2007

Relatief de minste aangiften in Friesland

De politieregio met in verhouding de meeste misdrijven was Amsterdam-Amstelland, met 129 aangiften per 1 000 inwoners. In de politieregio Friesland werd in 2007 het laagste relatieve aantal aangiften geregistreerd: 45 per 1 000 inwoners.

7.3 Geregistreerde criminaliteit in Nederland, 2007

Noot: maximum en minimum tonen hoogst en laagst scorende politieregio onder de politieregio's en de hoogst en laagst scorende gemeenten binnen de politieregio waartoe de gemeente behoort.

Meeste criminaliteit geregistreerd in stedelijke gemeenten

In 2007 werden in stedelijke gemeenten 96 misdrijven per 1 000 inwoners geregistreerd, tegen 47 in landelijke gemeenten. Geweldd misdrijven werden in verhouding ruim twee keer zo vaak geregistreerd in stedelijke gemeenten dan in landelijke gemeenten.

7.4 Typen criminaliteit naar stedelijkheid, 2007

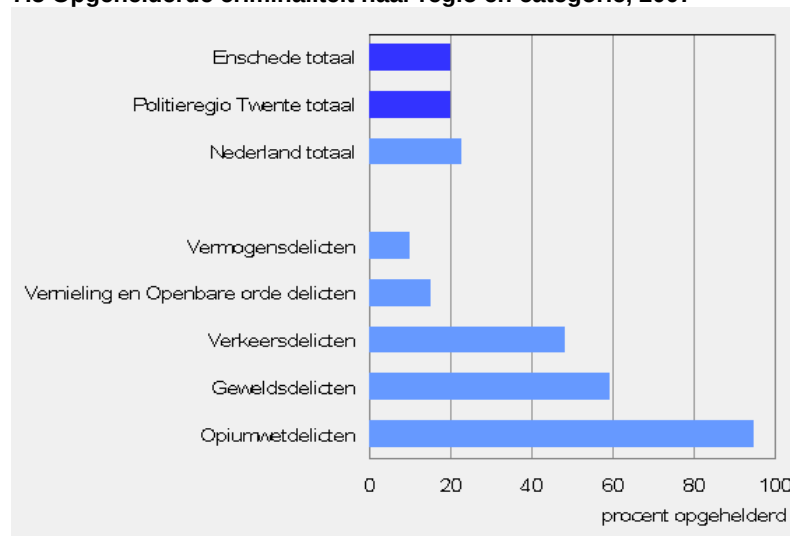

7.2 Opgehelderde misdrijven

Ruim één op de vijf geregistreeerde misdrijven opgelost

In 2007 werden 276 duizend gevallen van criminaliteit opgehelderd door de politie, de landelijke Politiedienst of de marechaussee. Dit komt overeen met 22,7 procent van alle aangiften - nagenoeg even veel als een jaar eerder. Het aandeel opgehelderde misdrijven neemt toe sinds 2000, toen het nog op 15,6 procent lag.

7.5 Opgehelderde criminaliteit naar regio en categorie, 2007

Het aandeel opgeloste zaken verschilde in 2007 sterk per type delict. Van de vermogensmisdrijven werd 9,9 procent opgehelderd, tegen 95,0 procent van de misdrijven tegen de Opiumwet of de Wet Wapens en Munitie.

Tabel 7.1
Geregistreeerde en opgehelderde criminaliteit, 2007

	Enschede		Politieregio Twente		Nederland ¹⁾	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Geregistreeerde criminaliteit ²⁾	12 381	80	32 890	53	1 214 503	74
Opgehelderde criminaliteit ³⁾	2 472	20,0%	6 633	20,2%	275 880	22,7%

¹⁾ Nederland bevat als enige regio ook de gegevens van de landelijke politiedienst en de marechaussee.

²⁾ Relatief: per 1 000 van de bevolking op 1 januari 2007.

³⁾ Relatief: als percentage van de geregistreeerde criminaliteit.

8. Regionale indelingen 2008

8.1 Gemeentelijke indeling 2008

Aantal gemeenten in 2008 onveranderd op 443

Op 1 januari 2008 telde Nederland 443 gemeenten. Het aantal gemeenten in Nederland is tussen 2007 en 2008 gelijk gebleven. Dit kwam doordat er voor het eerst sinds 1992 geen gemeentelijke herindelingen plaatsvonden.

8.1 Aantal gemeenten in Nederland op 1 januari

Sinds 1936 meer dan 350 nieuwe gemeenten

Jaarlijks vinden vele gemeentelijke herindelingen en grenswijzigingen plaats, onder andere om de bestuurskracht van gemeenten te versterken. Hierdoor is het aantal gemeenten in Nederland sinds 1936 gedaald van 1064 naar 443 gemeenten in 2008. Daarbij zijn 359 nieuwe gemeenten gevormd en 980 gemeenten opgeheven. Bij al deze wijzigingen waren in totaal meer dan 7,5 miljoen inwoners betrokken.

Naast veranderingen in gemeentegrenzen zijn er ook gemeenten die alleen hun naam hebben veranderd. Dit gebeurde 49 keer tussen 1936 en 2008. In twaalf gevallen ging het om slechts een andere schrijfwijze van een bestaande naam.

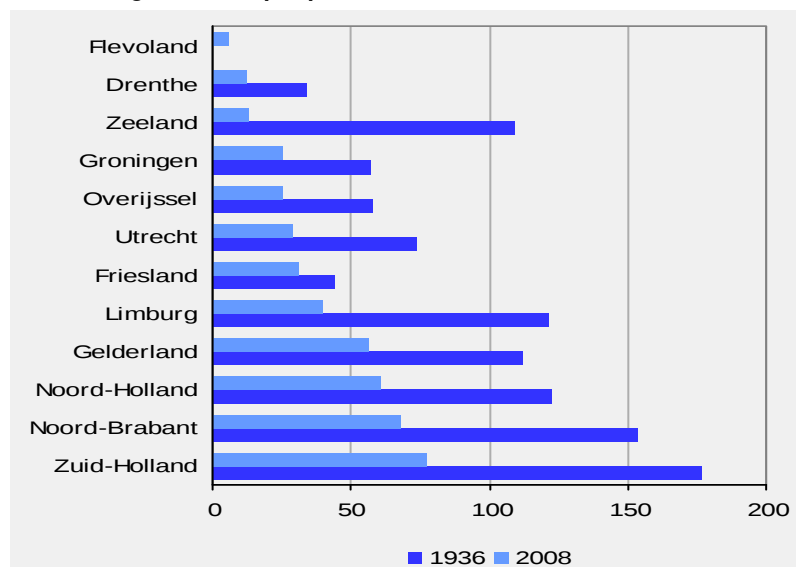
8.2 Opheffing en nieuwvorming van gemeenten

Aantal gemeenten sterkst gedaald in Zeeland

Sinds 1936 is het aantal gemeenten in alle provincies afgenomen. De relatief sterkste daling vond daarbij plaats in Zeeland: van 109 gemeenten in 1936 naar 13 in 2008. In Friesland daalde het aantal gemeenten zowel relatief als absoluut gezien het minst, van 44 naar 31 gemeenten.

8.3 Aantal gemeenten per provincie

Sinds 1936 ruim 1 900 grenswijzigingen

Het komt ook voor dat een gemeentelijke grens wijzigt zonder dat er sprake is van een herindeling. Sinds 1936 gebeurde dit ruim 1,9 duizend maal. Ruim 800 maal waren hierbij geen inwoners betrokken.

8.2 StatLine-publicatie 'Gebieden in Nederland'

Nederland kent een groot aantal regionale indelingen. Naast de standaardindelingen in gemeenten en provincies telt ons land nog tal van andere gebieden en regio's, waaronder arrondissementen, brandweergebieden, politieregio's en landbouwgebieden. Of in de naamgeving sprake is van een gebied of een regio, hangt af van het betreffende (beleids)veld.

In StatLine zijn de meest recente gegevens over gebieden in Nederland te vinden. De databank bevat ook publicaties waarin relaties worden gelegd tussen de gemeentelijke indeling en diverse andere indelingen van het Nederlands grondgebied. Ter illustratie is in figuur 8.4 de publicatie 'Gebieden in Nederland 2008' geselecteerd. Naast de officiële code en naam van de gemeente, bevat de publicatie het onderdeel 'Lokalisering'. Hiermee is na te gaan in welke gebieden of regio's een gemeente is gelokaliseerd.

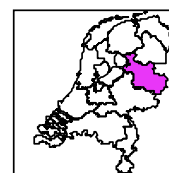
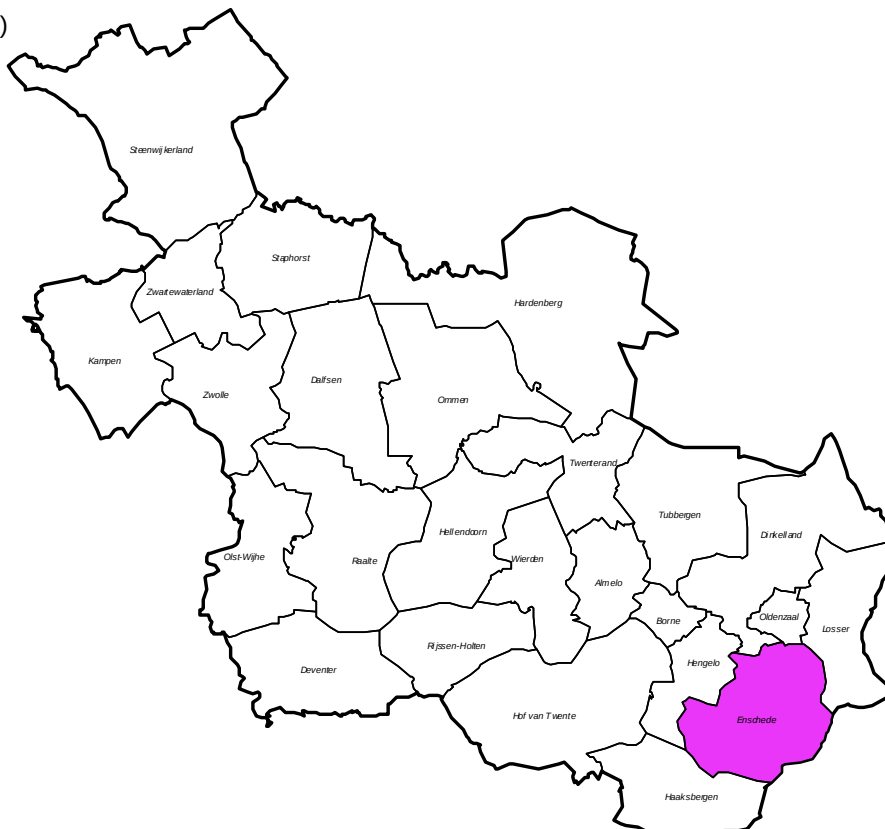
8.4 Gebieden in Nederland in StatLine

In hoofdstuk 10 wordt een uitleg gegeven over het raadplegen van onderwerpen uit een StatLine-publicatie als 'Gebieden in Nederland'

8.5. Ligging in de provincie

Enschede (0153)
1 januari 2008

Tabel 8.6
Gebieden in Nederland, 2008

Code	Gebied/regio	Naam
<u>Standaard regionale indelingen:</u>		
02	Landsdeel	Oost-Nederland
23	Provincie	Overijssel
12	COROP-gebied	Twente
04	Stadsgewest	Enschede
04	Grootstedelijke agglomeratie	Enschede
<u>Thematische regionale indelingen:</u>		
08	Arrondissement	Almelo
3500	Brandweerregio	Twente
1200	COROP-plusgebied	Twente
120	COROP-subgebied	Twente
023	Economisch-geografisch gebied	Enschede
1106	GGD-regio	GGD Regio Twente
2303	Landbouwgebied	Twente
04	Landbouwgebied (groep)	Oostelijk Veehouderijgebied
05	Politieregio	Twente
02	Ressort	Arnhem
07	RPA-gebied	Twente
11	Toeristengebied	Twente, Salland en Vechtstreek
12	Wgr-samenwerkingsgebied	Twente

In tabel 8.6 is een onderscheid gemaakt in standaard- en thematische regionale indelingen. De gebieden/regio's waartoe een gemeente behoort, vindt u in deze tabel. In vrijwel alle regionale publicaties hanteert het CBS de standaard regionale indelingen. Daarnaast is er een aantal thematische regionale indelingen. Deze behoren bij een specifiek onderwerp. Alle gemeentelijke gegevens zijn optelbaar naar alle indelingen. Dit kan met behulp van de StatLine-publicatie 'Gebieden in Nederland'.

9. Kerncijfers wijken en buurten

9.1 Indeling in wijken en buurten

Buurten vormen het laagste regionale niveau

In 2008 bestonden de 443 Nederlandse gemeenten uit 2 531 wijken en 11 477 buurten. Elke gemeente heeft minimaal één wijk en elke wijk is weer opgebouwd uit minimaal één buurt. Buurten vormen daarmee het laagste regionale niveau.

De onderverdeling van gemeenten in wijken en buurten dateert van de volkstelling van 1947. De indeling is gemaakt door gemeenten, aansluitend op hun wensen voor beleidsvorming. Om buurten zo goed mogelijk te kunnen vergelijken, worden ze zo mogelijk afgebakend volgens landelijke richtlijnen. In woongebieden worden buurten zoveel mogelijk naar homogene bebouwing ingedeeld, voor zover het aantal inwoners niet te hoog wordt. Voor werkgebieden en grotere recreatiegebieden streven gemeenten een maximum aan oppervlakte na. Voor de indeling van gebieden met verspreide bebouwing vormen lokale inzichten het uitgangspunt. Overigens loopt de indeling naar wijken en buurten niet altijd gelijk met postcodegebieden.

Een unieke code voor elke buurt

Aan elk gebied is een unieke code van acht posities toegekend. Deze wijk- en buurtcode is opgebouwd uit een gemeentecode van vier posities, een wijkcode van twee posities en een buurtcode van twee posities. De overzichtskaart verderop in dit hoofdstuk geeft inzicht in de codering, naamgeving, ligging en omvang van de buurten. Ook is een kaart opgenomen met de bevolkingsdichtheid per buurt. Deze kaart is weggelaten voor gemeenten waarvan het aantal buurten of het aantal waardeklassen te klein is voor een zinvolle weergave.

9.2 Statistieken over wijken en buurten

Kerncijfers wijken en buurten in StatLine

In StatLine zijn wijk- en buurtgegevens te vinden over de thema's bevolking, wonen, energie, onderwijs, arbeid, inkomen, sociale zekerheid, bedrijven, motorvoertuigen, voorzieningen, oppervlakte en bodemgebruik. De StatLine-publicaties 'Kerncijfers wijken en buurten' zijn beschikbaar vanaf 1995 als tweejaarlijkse publicatie en vanaf 2003 jaarlijks. Ze bieden de mogelijkheid om buurten te typen en onderling te vergelijken.

9.1 Kerncijfers wijken en buurten in StatLine

Ter illustratie is in figuur 9.1 de publicatie 'Kerncijfers wijken en buurten 2003-2008' geselecteerd. Enkele van de uitkomsten staan in de tabellen 9.1 tot en met 9.5 verderop in dit hoofdstuk. Met het oog op betrouwbaarheid en geheimhouding kunnen cijfers ontbreken. Dit is met een . (punt) of x (kruisje) aangegeven.

In hoofdstuk 10 wordt een uitleg gegeven over het raadplegen van onderwerpen uit een StatLine-publicatie als Kerncijfers wijken en buurten.

Beschikbaarheid van statistieken op buurniveau beperkt

De beschikbaarheid van statistieken is op buurniveau beperkter dan op hogere regionale niveaus. Schematisch kan dit als volgt worden weergegeven.

9.2 Regionale statistieken en beschikbaarheid

De top van de linker driehoek heeft betrekking op Nederland als geheel; de onderkant op de vele buurten die ons land telt. Het veld binnen de driehoek wordt begrensd door de verschillende gebiedsindelingen, uiteenlopend van landsdeel tot buurt. De hoeveelheid beschikbare informatie is omgekeerd evenredig met het aantal gebieden.

Op nationaal en hoog-regionaal niveau is veel informatie beschikbaar; denk bijvoorbeeld aan uitkomsten over het consumentenprijsindexcijfer of de internationale handel. Het 'niveau Nederland' is te gebruiken als eenheid in internationaal vergelijkende studies.

Betrouwbare uitkomsten over (wijken en) buurten kunnen alleen worden samengesteld uit onderzoeken met voldoende grote steekproeven of registraties. Zo zijn gegevens uit de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens voor het aantal inwoners naar geslacht, leeftijd en herkomst in de StatLine-publicatie Kerncijfers wijken en buurten opgenomen, net als gegevens uit de registraties van uitkeringen en motorvoertuigen. Van steekproeven zijn er uitsluitend gegevens opgenomen uit het zeer uitgebreide regionaal inkomensonderzoek. Uitkomsten van enquêtes die bij het steekproefontwerp geen rekening (kunnen) houden met representativiteit over buurten of enkel op lokaal niveau zijn afgenomen, zijn echter niet vermeld.

9.3 Nieuwe vormen van presenteren CBS-buurtgegevens

Speciale kaartlaag en aparte website

In de afgelopen jaren heeft het CBS twee nieuwe vormen ontwikkeld voor het presenteren van cijfers over buurten: een kaartlaag in Google Earth en de website CBSinuwbuurt.nl.

CBS-buurtgegevens in Google Earth

Sinds eind 2007 is het mogelijk om in Google Earth een selectie van de buurtcijfers uit de StatLine-tabel Kerncijfers Wijken en Buurten te bekijken. Gebruikers moeten daartoe Google Earth versie 4.1 of hoger installeren en op cbs.nl de kaartlaag met buurtcijfers ophalen. Wanneer ze vervolgens in Google Earth inzoomen op Nederland, zien ze stapsgewijs de buurtgrenzen verschijnen. Bij elke buurt worden de naam en een CBS-logo weergegeven. Wanneer gebruikers op de naam van de buurt of het logo klikken, verschijnt een ballon met buurtcijfers (figuur 9.3). Onder meer het aantal inwoners, de samenstelling van de huishoudens, het gemiddeld inkomen en de gemiddelde woningwaarde in een buurt zijn op deze manier te vinden.

9.3 Google Earth luchtfoto met CBS-buurtgrenzen en -cijfers

Buurtcijfers op CBSinuwbuurt.nl

Naast de CBS-kaartlaag in Google Earth is er een speciale website ontwikkeld die buurtgegevens toont: CBSinuwbuurt.nl. Deze site is sinds begin 2008 operationeel en maakt gebruik van Google Maps. Voordeel daarvan is dat gebruikers geen programma op hun computer hoeven te installeren, zoals bij Google Earth wel het geval is. CBSinuwbuurt.nl bevat dezelfde selectie van buurtcijfers uit de StatLine-tabel Kerncijfers wijken en buurten als de kaartlaag in Google Earth. Bovenaan de website kunnen gebruikers achtereenvolgens een gemeente, een buurt in die gemeente, een thema en ten slotte het onderwerp kiezen waarover ze informatie wensen (figuur 9.4). Rondom de kaart zijn knoppen opgenomen die verwijzen naar onder meer StatLine, CBS-publicaties over buurten en de online versie van Gemeente op Maat.

9.4 CBS in uw buurt

CBSinuwbuurt.nl bevat enkele analysemogelijkheden. Zo kunnen gebruikers de buurtcijfers in zowel grafieken als tabellen bekijken en deze afzetten tegen het gemeentelijke en het landelijke cijfer. Ook kunnen ze twee buurten onderling vergelijken.

Buurten

1 januari 2008

Enschede (0153)

verharde wegen

0000 City
0001 Lasorder, Zeggelt
0002 De Laares
0003 De Bothoven
0004 Hogeland-Noord
0005 Getfert
0006 Veldkamp-Getfert-West
0007 Horstlanden-Stadsweide
0008 Boddenkamp
0100 Velve-Lindenhof
0101 Wooldrik
0102 Hogeland-Zuid
0103 Varv'k-Diekman
0104 Sleutelkamp
0105 't Weldink
0106 De Leuriks
0200 Cromhoff-sbleek-Kotman
0201 Boswinkel-De Braker
0202 Pathmos
0203 Stevenfenne
0204 Stadsveld-Zuid
0205 Elfenink-Hauwkamp
0206 Stadsveld-Noord-Bruggert
0207 't Zwering
0208 Ruwenbos
0300 T ubantia-Toekomst
0301 T wekkelveld
0400 Walhof-Roessingh
0401 Bolhaar
0402 Roombeek-Roomveldje
0403 Mekkelholt
0404 Deppenbroek
0405 Voortman-Amelink
0406 Drienveld-U.T.
0500 Schreursve
0501 Ribbelt-Ribbelerbrink
0502 Park Stokhorst
0503 Stokhorst
0600 Stroinkslanden Noord-Oost
0601 Stroinkslanden-Zuid
0602 Stroinkslanden Noord-West
0603 Wesselerbrink Noord-Oost
0604 Wesselerbrink Zuid-Oost
0605 Wesselerbrink Zuid-West
0606 Wesselerbrink Noord-West
0607 Helmerhoek-Noord
0608 Helmerhoek-Zuid
0700 Industrie- en havengebied
0701 Marssteden
0702 Koekoeksbeekhoek
0703 De Broeierd
0800 Glanerveld
0801 Bentveld-Bultserve
0802 Schipholt-Glanematen
0803 Eekmaat
0804 Oikos
0806 De Slank
0807 Dolphia
0808 Eekmaat West
0900 Dorp Lonneker
0901 Dorp Boekelo
0902 Buurtschap Lonneker-West
0903 Noord Esmarke
0904 Buurtschap Zuid-Esmarke
0905 Buurtschap Broekheurne
0906 Buurtschap Usselo
0907 Boekelerveld
0908 Buurtschap T wekkebo

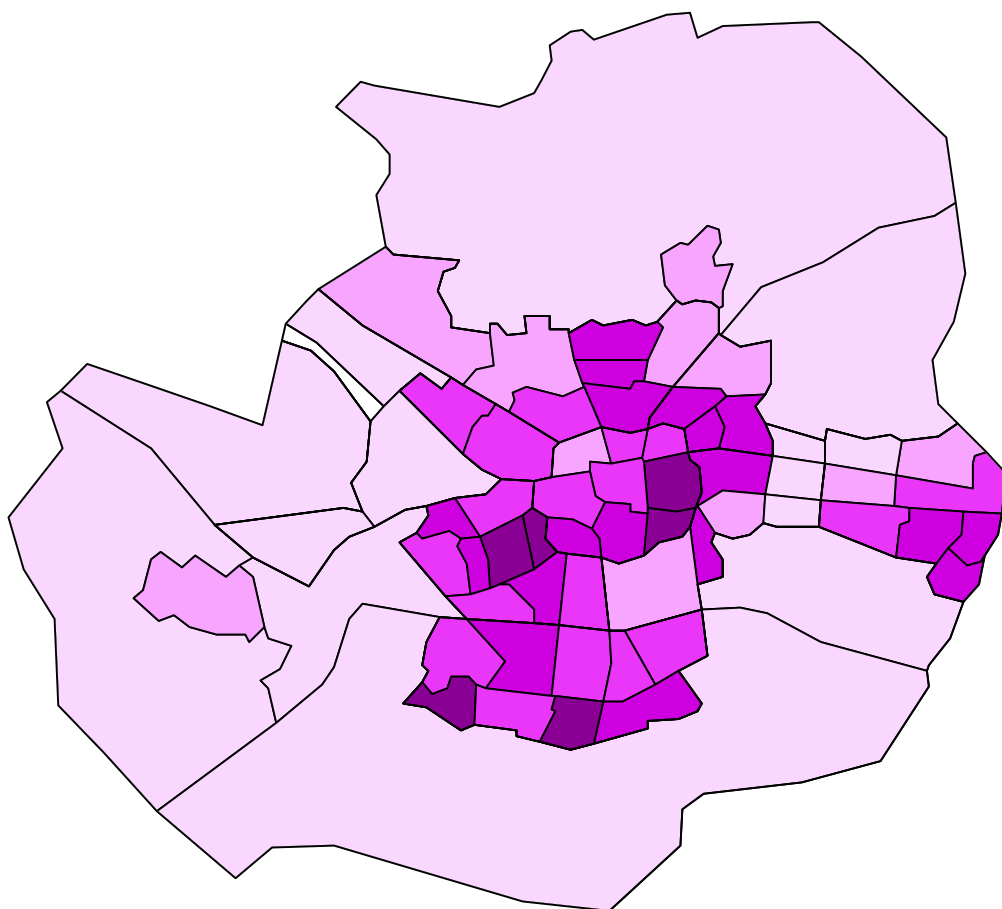
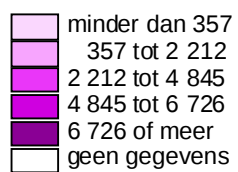
0 1 2 Kilometers

Aantal inwoners per km² land

1 januari 2008

Enschede (0153)

0 1 2 Kilometers

Tabel 9.1

Bevolking naar geslacht en leeftijd, 2008

Wijk- en buurtindeling		Inwoners			Leeftijdsklasse				
		totaal	mannen	vrouwen	0	15	25	45	65
					tot	tot	tot	tot	of
					15	25	45	65	ouder
code	naam	aantal	aantal	aantal	%	%	%	%	%
0153	Enschede	154 750	78 630	76 120	17	15	29	25	14
015300	Wijk 00 Binnensingelgebied	22 180	11 460	10 720	10	18	34	22	16
01530000	City	2 460	1 380	1 080	2	31	39	16	12
01530001	Lasonder, Zeggelt	1 250	690	560	12	15	29	28	15
01530002	De Laares	1 390	690	700	19	18	34	21	8
01530003	De Bothoven	5 890	2 950	2 950	7	16	30	21	26
01530004	Hogeland-Noord	2 480	1 220	1 260	13	17	31	23	17
01530005	Getfert	3 890	2 020	1 870	11	13	38	23	15
01530006	Veldkamp-Getfert-West	1 940	990	950	13	20	32	24	11
01530007	Horstlanden-Stadsweide	2 370	1 240	1 130	10	22	35	23	10
01530008	Boddenkamp	490	280	220	8	24	36	20	12
015301	Wijk 01 Hogeland - Velve	12 000	6 020	5 980	18	14	29	26	13
01530100	Velve-Lindenhof	4 560	2 350	2 210	17	20	29	23	11
01530101	Wooldrik	1 230	610	620	18	9	22	31	21
01530102	Hogeland-Zuid	2 350	1 160	1 190	19	10	28	29	14
01530103	Varvik-Diekman	3 550	1 750	1 800	18	12	30	26	13
01530104	Sleutelkamp	170	80	90	13	13	29	33	13
01530105	't Weldink	30	10	10	x	x	x	x	x
01530106	De Leuriks	100	60	50	22	18	19	32	9
015302	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	23 230	11 880	11 350	18	16	32	22	12
01530200	Cromhoffsbleek-Kotman	2 240	1 040	1 190	16	20	32	12	20
01530201	Boswinkel-De Braker	3 970	2 100	1 870	16	15	33	23	13
01530202	Pathmos	2 080	1 000	1 080	17	18	33	23	8
01530203	Stevenfenne	4 630	2 450	2 180	18	17	34	22	10
01530204	Stadsveld-Zuid	1 800	910	880	13	15	28	25	19
01530205	Elferink-Heuwkamp	2 760	1 470	1 300	16	19	33	23	8
01530206	Stadsveld-Noord-Bruggert	2 080	1 050	1 030	18	16	27	21	18
01530207	't Zwering	2 050	1 040	1 000	27	11	28	29	5
01530208	Ruwenbos	1 620	810	810	29	9	34	21	8
015303	Wijk 03 Tweekelerveld - T.H.T.	9 040	4 800	4 240	14	18	32	22	14
01530300	Tubantia-Toekomst	4 960	2 630	2 330	15	16	31	25	12
01530301	Tweekelerveld	4 080	2 170	1 900	14	19	32	19	16
015304	Wijk 04 Enschede-Noord	18 180	9 860	8 320	14	21	30	21	14
01530400	Walhof-Roessingh	2 410	1 200	1 210	17	13	33	25	12
01530401	Bolhaar	1 670	810	860	15	7	19	28	31
01530402	Roombeek-Roomveldje	3 530	1 830	1 700	18	16	34	22	9
01530403	Mekkelholt	2 150	1 060	1 080	12	17	31	19	21
01530404	Deppenbroek	4 600	2 350	2 260	16	15	31	21	18
01530405	Voortman-Amelink	1 200	630	570	12	11	31	35	12
01530406	Drienveld-U.T.	2 620	1 970	640	2	64	27	4	3
015305	Wijk 05 Ribbelt - Stokhorst	8 790	4 300	4 490	17	11	26	30	16
01530500	Schreurserve	2 410	1 160	1 250	16	11	26	27	19
01530501	Ribbelt-Ribbelerbrink	1 920	950	970	17	15	31	26	10
01530502	Park Stokhorst	3 470	1 690	1 780	19	8	26	32	15
01530503	Stokhorst	990	490	500	15	8	13	40	23
015306	Wijk 06 Enschede-Zuid	35 690	17 440	18 240	19	13	26	27	15
01530600	Stroinkslanden Noord-Oost	3 540	1 760	1 780	17	12	21	37	13
01530601	Stroinkslanden-Zuid	4 960	2 490	2 460	19	16	31	24	10
01530602	Stroinkslanden Noord-West	2 360	1 190	1 170	19	10	26	33	12
01530603	Wesselerbrink Noord-Oost	3 950	1 920	2 040	19	13	26	23	19
01530604	Wesselerbrink Zuid-Oost	4 550	2 100	2 440	17	12	20	23	28
01530605	Wesselerbrink Zuid-West	2 520	1 250	1 270	18	14	32	24	11
01530606	Wesselerbrink Noord-West	5 510	2 590	2 920	21	14	25	22	18
01530607	Helmerhoek-Noord	4 010	2 010	2 000	20	13	24	33	10
01530608	Helmerhoek-Zuid	4 290	2 140	2 160	22	14	27	29	8
015307	Wijk 07 Bedrijfsterreinen Enschede-West	330	190	140	12	15	28	30	15
01530700	Industrie- en havengebied	250	140	100	11	15	27	31	17
01530701	Marssteden	70	40	30	17	13	30	31	9
01530702	Koekoeksbeekhoek	0	0	0	x	x	x	x	x
01530703	De Broeierd	10	0	10	x	x	x	x	x

Tabel 9.1 (slot)

Bevolking naar geslacht en leeftijd, 2008

Wijk- en buurtindeling		Inwoners			Leeftijdsklasse				
		totaal	mannen	vrouwen	0 tot 15	15 tot 25	25 tot 45	45 tot 65	65 of ouder
					%	%	%	%	%
<i>code</i>	<i>naam</i>	<i>aantal</i>	<i>aantal</i>	<i>aantal</i>					
015308	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving	16 740	8 330	8 400	23	10	34	23	11
01530800	Glanerveld	1 070	590	480	19	11	32	30	9
01530801	Bentveld-Bultserve	3 120	1 480	1 630	18	10	25	26	21
01530802	Schipholt-Glanermaten	2 320	1 150	1 170	19	12	27	27	14
01530803	Eekmaat	3 380	1 710	1 680	26	10	37	21	7
01530804	Oikos	2 870	1 480	1 400	27	10	43	17	3
01530806	De Slank	170	90	80	25	9	27	32	7
01530807	Dolphia	590	270	320	20	11	28	30	11
01530808	Eekmaat West	3 220	1 580	1 640	25	8	37	19	11
015309	Wijk 09 Landelijk gebied en kernen	8 600	4 360	4 230	16	10	20	34	20
01530900	Dorp Lonneker	1 770	870	900	17	8	21	31	22
01530901	Dorp Boekelo	2 050	1 010	1 030	18	10	18	31	23
01530902	Buurtschap Lonneker-West	1 190	620	570	16	12	21	33	19
01530903	Noord Esmarke	350	180	180	16	11	22	34	15
01530904	Buurtschap Zuid-Esmarke	340	180	160	12	9	19	37	23
01530905	Buurtschap Broekheurne	1 470	740	730	16	9	21	38	15
01530906	Buurtschap Usselo	280	150	130	12	15	17	36	20
01530907	Boekelerveld	910	500	410	13	9	22	40	16
01530908	Buurtschap Tweekelo	240	120	120	19	11	24	30	16

Tabel 9.2

Allochtonen naar herkomstgroepering, bevolkingsdichtheid, stedelijkheid en omgevingsadressendichtheid, 2008

Wijk- en buurtindeling		Wes- terse alloch- tonen	Niet-westerse allochtonen						Bevol- kings- dicht- heid	Ste- de- lijk- heid	OAD
			to- taal	Ma- rokko	Ned. Antillen /Aruba	Suri- name	Tur- kije	ove- rig			
code	naam	%	%	%	%	%	%	%	aantal	code	aantal
0153	Enschede	12	14	1	1	1	6	5	1 098	2	1 947
015300	Wijk 00 Binnensingelgebied	14	14	1	1	1	4	6	5 191	1	3 263
01530000	City	14	8	1	1	1	2	4	4 541	1	3 498
01530001	Lasonder, Zeggelt	14	8	1	0	1	3	3	4 328	1	3 052
01530002	De Laares	13	12	1	0	1	6	4	4 588	1	3 202
01530003	De Bothoven	14	12	1	1	1	5	4	8 854	1	3 660
01530004	Hogeland-Noord	11	18	2	1	2	10	5	7 236	1	3 295
01530005	Getfert	14	21	1	1	1	4	15	6 478	1	3 150
01530006	Veldkamp-Getfert-West	14	14	2	1	1	4	5	5 104	1	2 882
01530007	Horstlanden-Stadsweide	16	12	0	1	1	2	7	3 432	1	2 766
01530008	Boddenkamp	14	11	1	0	2	2	7	1 073	2	2 472
015301	Wijk 01 Hogeland - Velve	12	10	1	0	1	5	3	2 641	2	1 972
01530100	Velve-Lindenhof	12	16	2	1	2	8	5	6 152	2	2 222
01530101	Wooldrik	13	2	0	0	1	0	1	2 211	2	1 689
01530102	Hogeland-Zuid	11	2	0	0	0	1	1	6 213	2	1 660
01530103	Varvik-Diekman	12	12	2	1	0	5	4	2 192	2	2 060
01530104	Sleutelkamp	9	0	x	x	x	x	x	356	4	866
01530105	't Weldink	x	x	x	x	x	x	x	76	4	922
01530106	De Leuriks	8	2	x	x	x	x	x	261	4	879
015302	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	13	16	2	1	2	8	5	5 179	2	2 411
01530200	Cromhoffsbleek-Kotman	13	31	3	1	3	12	11	3 174	2	2 218
01530201	Boswinkel-De Braker	14	21	2	1	2	12	5	6 725	1	2 700
01530202	Pathmos	15	20	3	1	3	7	5	8 462	1	2 955
01530203	Stevenfenne	13	16	1	1	2	7	5	8 076	1	2 744
01530204	Stadsveld-Zuid	14	19	2	0	1	11	5	6 039	2	2 292
01530205	Elferink-Heuwkamp	14	8	2	0	1	3	3	4 354	2	2 372
01530206	Stadsveld-Noord-Bruggert	13	20	2	1	1	12	4	6 362	2	1 603
01530207	't Zwering	10	4	0	0	1	2	0	3 212	2	1 540
01530208	Ruwenbos	9	5	0	0	2	2	1	3 427	2	2 247
015303	Wijk 03 Tweekelerveld - T.H.T.	14	13	1	0	1	6	5	4 553	3	1 427
01530300	Tubantia-Toekomst	13	8	0	0	1	3	3	4 339	2	1 594
01530301	Tweekelerveld	15	20	1	0	2	10	7	4 844	3	1 247
015304	Wijk 04 Enschede-Noord	12	17	2	1	1	8	5	2 328	2	1 684
01530400	Walhof-Roessingh	13	7	0	0	0	3	3	3 083	2	1 961
01530401	Bolhaar	13	2	0	0	0	0	1	1 079	3	1 346
01530402	Roombeek-Roomveldje	12	15	2	1	1	7	4	4 972	1	2 590
01530403	Mekkelholt	12	24	3	0	2	12	6	5 222	2	2 109
01530404	Deppenbroek	11	30	5	0	1	18	5	6 548	2	1 617
01530405	Voortman-Amelink	9	10	1	1	1	4	3	1 235	2	1 705
01530406	Drienveld-U.T.	17	15	0	3	1	1	10	976	4	896
015305	Wijk 05 Ribbelt - Stokhorst	12	8	1	0	1	3	2	3 845	2	2 028
01530500	Schreurserve	14	11	2	0	0	5	3	5 191	2	2 484
01530501	Ribbelt-Ribbelerbrink	13	14	2	0	3	6	3	6 549	2	2 486
01530502	Park Stokhorst	11	4	0	0	0	2	2	5 629	2	1 683
01530503	Stokhorst	12	1	0	0	0	0	1	1 084	3	1 018
015306	Wijk 06 Enschede-Zuid	12	22	2	1	2	8	10	5 123	2	1 665
01530600	Stroinkslanden Noord-Oost	12	5	1	0	1	2	2	4 141	3	1 194
01530601	Stroinkslanden-Zuid	14	28	2	0	4	11	10	5 911	3	1 302
01530602	Stroinkslanden Noord-West	10	7	1	0	1	2	3	4 680	2	1 786
01530603	Wesselerbrink Noord-Oost	14	29	5	1	2	7	15	4 371	2	2 293
01530604	Wesselerbrink Zuid-Oost	11	34	3	0	1	13	17	8 150	2	1 622
01530605	Wesselerbrink Zuid-West	9	35	3	1	2	17	13	3 583	2	1 745
01530606	Wesselerbrink Noord-West	13	32	4	1	3	8	16	4 987	2	2 283
01530607	Helmerhoek-Noord	11	6	0	0	1	3	2	4 143	3	1 222
01530608	Helmerhoek-Zuid	11	12	1	0	1	6	5	8 087	3	1 168
015307	Wijk 07 Bedrijfsterreinen Enschede-West	10	1	x	x	x	x	x	59	4	688
01530700	Industrie- en havengebied	11	1	x	x	x	x	x	114	4	911
01530701	Marssteden	6	1	x	x	x	x	x	47	5	83
01530702	Koekoeksbeekhoek	x	x	x	x	x	x	x	x	5	376
01530703	De Broeierd	x	x	x	x	x	x	x	7	4	735

Tabel 9.2 (slot)

Allochtonen naar herkomstgroepering, bevolkingsdichtheid, stedelijkheid en omgevingsadressendichtheid, 2008

Wijk- en buurtindeling		Wes- terse alloch- tonen	Niet-westerse allochtonen						Bevol- kings- dicht- heid	Ste- de- lijk- heid	OAD
code	naam	%	to- taal	Ma- rokko	Ned. Antillen /Aruba	Suri- name	Tur- kije	ove- rig	aantal	code	aantal
015308	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving	13	7	0	0	1	3	3	3 184	3	1 082
01530800	Glanerveld	12	3	0	0	0	0	2	1 268	4	915
01530801	Bentveld-Bultserve	15	2	0	0	0	1	1	3 458	3	1 149
01530802	Schipholt-Glanermaten	14	11	0	1	1	5	5	5 583	3	1 279
01530803	Eekmaat	12	8	1	1	1	2	3	5 156	3	1 425
01530804	Oikos	11	10	0	1	1	5	3	6 685	3	1 019
01530806	De Slank	9	4	x	x	x	x	x	272	5	438
01530807	Dolphia	13	5	1	0	0	1	3	1 015	4	730
01530808	Eekmaat West	11	6	0	0	1	3	2	3 994	4	711
015309	Wijk 09 Landelijk gebied en kernen	9	1	0	0	0	0	1	88	5	269
01530900	Dorp Lonneker	8	1	0	0	0	0	0	1 966	5	301
01530901	Dorp Boekelo	7	2	0	0	0	0	2	1 220	5	283
01530902	Buurtschap Lonneker-West	9	1	0	0	0	0	1	40	5	250
01530903	Noord Esmarke	8	0	x	x	x	x	x	40	5	125
01530904	Buurtschap Zuid-Esmarke	12	1	x	x	x	x	x	63	4	751
01530905	Buurtschap Broekheurne	9	1	0	0	0	0	1	55	5	249
01530906	Buurtschap Usselo	10	1	x	x	x	x	x	69	5	419
01530907	Boekelerveld	12	1	x	x	x	x	x	67	5	118
01530908	Buurtschap Twekkelo	7	2	x	x	x	x	x	34	5	64

Tabel 9.3

Particuliere huishoudens en bevolking naar burgerlijke staat, 2008

Wijk- en buurtindeling		Particuliere huishoudens					Burgerlijke staat			
			gemid- delde grootte	een- per- soons	zonder kin- deren	met kin - deren	onge- huwd	ge- huwd	ge- schei- den	ver- duwd
code	naam	aantal	aantal	%	%	%	%	%	%	%
0153	Enschede	74 600	2,1	43	28	29	50	38	7	6
015300	Wijk 00 Binnensingelgebied	13 710	1,6	62	25	14	57	29	8	7
01530000	City	1 960	1,2	78	19	3	74	12	8	6
01530001	Lasonder, Zeggelt	660	1,7	57	26	17	55	31	9	6
01530002	De Laares	680	2,0	44	27	29	57	33	7	3
01530003	De Bothoven	3 850	1,5	66	25	9	52	27	8	12
01530004	Hogeland-Noord	1 370	1,8	51	27	22	53	34	7	6
01530005	Getfert	2 350	1,7	58	27	16	55	33	7	5
01530006	Veldkamp-Getfert-West	1 070	1,8	52	26	22	56	32	8	4
01530007	Horstlanden-Stadsweide	1 480	1,6	60	25	15	60	30	6	4
01530008	Boddenkamp	300	1,6	65	23	13	65	26	6	3
015301	Wijk 01 Hogeland - Velve	5 550	2,2	37	30	33	49	39	6	5
01530100	Velve-Lindenhof	2 270	2,0	47	25	28	56	33	7	5
01530101	Wooldrik	530	2,3	27	40	34	39	53	3	6
01530102	Hogeland-Zuid	990	2,4	24	38	37	44	47	5	4
01530103	Varvik-Diekman	1 630	2,2	36	28	36	49	38	8	5
01530104	Sleutelkamp	80	2,1	28	37	35	60	30	6	3
01530105	't Weldink	20	1,7	50	38	12	x	x	x	x
01530106	De Leuriks	40	2,8	19	30	51	48	50	3	0
015302	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	11 080	2,1	42	26	32	52	36	7	5
01530200	Cromhoffsbleek-Kotman	1 200	1,8	55	20	25	54	25	8	13
01530201	Boswinkel-De Braker	2 000	2,0	46	27	27	51	37	8	5
01530202	Pathmos	1 040	2,0	43	24	33	59	27	11	4
01530203	Stevenfenne	2 280	2,0	43	26	31	55	33	8	4
01530204	Stadsveld-Zuid	980	1,8	47	30	23	48	38	7	7
01530205	Elferink-Heuwkamp	1 350	2,0	43	25	31	53	37	6	4
01530206	Stadsveld-Noord-Bruggert	1 000	2,1	45	25	30	48	38	5	9
01530207	't Zwering	700	2,9	13	29	58	45	51	3	1
01530208	Ruwenbos	540	3,0	12	30	58	46	49	3	2
015303	Wijk 03 Tweekelerveld - T.H.T.	4 710	1,9	46	28	25	52	35	7	5
01530300	Tubantia-Toekomst	2 440	2,0	41	30	29	49	40	7	4
01530301	Tweekelerveld	2 270	1,8	52	27	21	55	30	8	7
015304	Wijk 04 Enschede-Noord	9 990	1,8	56	24	21	57	33	5	5
01530400	Walhof-Roessingh	1 220	2,0	47	27	27	53	38	6	3
01530401	Bolhaar	820	2,0	38	38	23	37	50	4	9
01530402	Roombeek-Roomveldje	1 670	2,1	43	25	32	56	36	5	3
01530403	Mekkelholt	1 230	1,7	54	26	20	52	30	9	9
01530404	Deppenbroek	2 360	2,0	47	27	25	48	38	7	7
01530405	Voortman-Amelink	390	2,2	30	35	35	59	32	4	4
01530406	Drienerveld-U.T.	2 300	1,1	89	9	2	91	8	0	1
015305	Wijk 05 Ribbelt - Stokhorst	4 070	2,2	35	33	32	44	44	7	6
01530500	Schreurserve	1 200	2,0	41	30	29	45	39	8	9
01530501	Ribbelt-Ribbelerbrink	930	2,1	42	29	30	53	35	8	4
01530502	Park Stokhorst	1 530	2,3	31	34	35	42	46	6	6
01530503	Stokhorst	410	2,4	16	51	33	30	62	3	5
015306	Wijk 06 Enschede-Zuid	15 220	2,3	33	29	38	45	42	7	6
01530600	Stroinkslanden Noord-Oost	1 430	2,5	23	35	41	37	52	5	6
01530601	Stroinkslanden-Zuid	2 260	2,2	39	25	36	51	37	8	4
01530602	Stroinkslanden Noord-West	960	2,5	20	39	41	39	52	5	4
01530603	Wesselerbrink Noord-Oost	1 850	2,1	39	30	32	46	38	10	7
01530604	Wesselerbrink Zuid-Oost	1 880	2,3	35	32	33	36	44	7	13
01530605	Wesselerbrink Zuid-West	1 180	2,1	42	25	33	50	38	8	4
01530606	Wesselerbrink Noord-West	2 500	2,2	41	23	35	47	36	9	8
01530607	Helmerhoek-Noord	1 480	2,6	20	30	49	43	47	6	3
01530608	Helmerhoek-Zuid	1 690	2,5	24	29	47	48	42	7	3
015307	Wijk 07 Bedrijfsterreinen Enschede-West	150	2,2	34	36	29	45	41	8	6
01530700	Industrie- en havengebied	110	2,2	35	35	29	45	40	7	7
01530701	Marssteden	30	2,3	30	40	30	44	41	11	3
01530702	Koekoeksbeekhoek	0	x	x	x	x	x	x	x	x
01530703	De Broeierd	0	x	x	x	x	x	x	x	x

Tabel 9.3 (slot)

Particuliere huishoudens en bevolking naar burgerlijke staat, 2008

Wijk- en buurtindeling		Particuliere huishoudens					Burgerlijke staat			
			gemid- delde grootte	een- per- soons	zonder kin- deren	met kin - deren	onge- huwd	ge- huwd	ge- schei- den	ver- we- duwd
code	naam	aantal	aantal	%	%	%	%	%	%	%
015308	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving	6 550	2,5	24	30	46	48	42	6	5
01530800	Glanerveld	420	2,5	23	32	45	46	45	7	3
01530801	Bentveld-Bultserve	1 310	2,3	32	31	37	40	43	5	11
01530802	Schipholt-Glanermaten	970	2,4	28	31	41	44	44	6	5
01530803	Eekmaat	1 360	2,5	25	28	47	52	40	5	3
01530804	Oikos	1 050	2,7	19	26	55	53	41	5	1
01530806	De Slank	60	2,9	17	31	53	47	47	4	2
01530807	Dolphia	260	2,3	27	32	41	48	35	12	5
01530808	Eekmaat West	1 120	2,7	18	30	52	48	43	5	5
015309	Wijk 09 Landelijk gebied en kernen	3 560	2,4	25	39	36	37	53	4	6
01530900	Dorp Lonneker	770	2,3	28	39	33	36	54	4	7
01530901	Dorp Boekelo	850	2,4	24	40	36	37	52	5	6
01530902	Buurtschap Lonneker-West	460	2,6	21	38	41	40	52	2	6
01530903	Noord Esmarke	130	2,8	16	40	45	37	56	3	5
01530904	Buurtschap Zuid-Esmarke	150	2,2	31	35	34	36	53	3	8
01530905	Buurtschap Broekheurne	580	2,5	21	40	39	35	55	5	5
01530906	Buurtschap Usselo	120	2,3	29	39	32	38	50	6	6
01530907	Boekelerveld	410	2,2	32	38	30	38	51	7	5
01530908	Buurtschap Tweekelo	100	2,4	33	31	35	44	46	6	5

Tabel 9.4

Motorvoertuigen en oppervlakte, 2008

Wijk- en buurtindeling		Motorvoertuigen					Oppervlakte		
		personenauto's			bedrijfs- motor- voertuigen	motor- twee- wieler	totaal	land	water
		totaal	per huis- houden	per km ²					
code	naam	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal	ha	ha	ha
0153	Enschede	63 430	0,9	450	7 480	4 935	14 275	14 095	181
015300	Wijk 00 Binnensingelgebied	8 105	0,6	1 897	900	595	427	427	-
01530000	City	865	0,4	1 600	150	60	54	54	-
01530001	Lasonder, Zeggelt	505	0,8	1 753	75	40	29	29	-
01530002	De Laares	500	0,7	1 649	50	45	30	30	-
01530003	De Bothoven	1 955	0,5	2 935	125	115	67	67	-
01530004	Hogeland-Noord	915	0,7	2 664	55	55	34	34	-
01530005	Getfert	1 390	0,6	2 310	150	115	60	60	-
01530006	Veldkamp-Getfert-West	775	0,7	2 041	70	55	38	38	-
01530007	Horstlanden-Stadsweide	925	0,6	1 335	110	105	69	69	-
01530008	Boddenkamp	275	0,9	602	115	15	46	46	-
015301	Wijk 01 Hogeland - Velve	5 015	0,9	1 104	580	390	455	454	1
01530100	Velve-Lindenhof	1 585	0,7	2 139	165	130	74	74	-
01530101	Wooldrik	645	1,2	1 153	30	55	56	56	-
01530102	Hogeland-Zuid	1 100	1,1	2 901	65	100	38	38	-
01530103	Varvik-Diekman	1 575	1,0	975	245	100	162	162	-
01530104	Sleutelkamp	85	1,0	172	70	0	49	49	-
01530105	't Weldink	5	x	x	5	0	37	36	1
01530106	De Leuriks	25	x	x	0	0	40	40	-
015302	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	8 700	0,8	1 940	555	740	451	448	3
01530200	Cromhoffsbleek-Kotman	570	0,5	811	35	25	72	70	1
01530201	Boswinkel-De Braker	1 575	0,8	2 669	100	155	59	59	-
01530202	Pathmos	610	0,6	2 479	50	40	25	25	-
01530203	Stevenfenne	1 750	0,8	3 052	105	140	57	57	-
01530204	Stadsveld-Zuid	750	0,8	2 527	35	35	30	30	-
01530205	Elferink-Heuwkamp	1 200	0,9	1 891	120	145	64	64	-
01530206	Stadsveld-Noord-Bruggert	690	0,7	2 113	40	55	33	33	0
01530207	't Zwering	885	1,3	1 388	45	65	64	64	1
01530208	Ruwenbos	665	1,2	1 404	25	75	48	47	1
015303	Wijk 03 Tweekelerveld - T.H.T.	3 455	0,7	1 742	320	385	198	198	-
01530300	Tubantia-Toekomst	2 130	0,9	1 863	200	250	114	114	-
01530301	Tweekelerveld	1 325	0,6	1 576	120	135	84	84	-
015304	Wijk 04 Enschede-Noord	6 415	0,6	822	415	465	783	781	2
01530400	Walhof-Roessingh	1 040	0,9	1 327	105	80	78	78	-
01530401	Bolhaar	895	1,1	579	35	45	155	155	-
01530402	Roombeek-Roomveldje	1 375	0,8	1 941	75	120	71	71	-
01530403	Mekkelholt	680	0,6	1 648	45	40	41	41	-
01530404	Deppenbroek	1 705	0,7	2 425	80	105	70	70	-
01530405	Voortman-Amelink	405	1,0	417	50	30	97	97	-
01530406	Drienerveld-U.T.	320	0,1	118	25	45	270	268	2
015305	Wijk 05 Ribbelt - Stokhorst	3 820	0,9	1 672	245	225	229	229	-
01530500	Schreurserve	890	0,7	1 920	75	55	46	46	-
01530501	Ribbelt-Ribbelerbrink	750	0,8	2 547	70	50	29	29	-
01530502	Park Stokhorst	1 565	1,0	2 541	80	100	62	62	-
01530503	Stokhorst	615	1,5	677	15	20	91	91	-
015306	Wijk 06 Enschede-Zuid	13 690	0,9	1 965	730	915	711	697	14
01530600	Stroinkslanden Noord-Oost	1 570	1,1	1 841	60	125	85	85	-
01530601	Stroinkslanden-Zuid	1 860	0,8	2 221	105	105	87	84	3
01530602	Stroinkslanden Noord-West	1 105	1,2	2 185	45	95	54	50	3
01530603	Wesselerbrink Noord-Oost	1 435	0,8	1 585	160	70	93	90	2
01530604	Wesselerbrink Zuid-Oost	1 600	0,9	2 865	80	70	56	56	0
01530605	Wesselerbrink Zuid-West	950	0,8	1 351	35	30	74	70	3
01530606	Wesselerbrink Noord-West	1 745	0,7	1 579	100	95	111	110	1
01530607	Helmerhoek-Noord	1 690	1,1	1 747	85	170	99	97	2
01530608	Helmerhoek-Zuid	1 735	1,0	3 266	65	165	53	53	-
015307	Wijk 07 Bedrijfsterreinen Enschede-West	1 070	x	x	1 550	45	591	554	37
01530700	Industrie- en havengebied	645	x	x	785	25	241	217	24
01530701	Marssteden	215	x	x	495	15	149	147	2
01530702	Koekoeksbeekhoek	35	x	x	215	5	44	40	4
01530703	De Broeierd	175	x	x	55	0	156	150	7

Tabel 9.4 (slot)
Motorvoertuigen en oppervlakte, 2008

Wijk- en buurtindeling		Motorvoertuigen					Oppervlakte		
		personenauto's			bedrijfs- motor- voertuigen	motor- twee- wielers	totaal	land	water
		totaal	per huis- houden	per km ²					
code	naam	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal	ha	ha	ha
015308	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving	7 225	1,1	1 374	785	595	526	526	0
01530800	Glanerveld	495	1,2	583	115	70	85	85	-
01530801	Bentveld-Bultserve	1 320	1,0	1 464	140	110	90	90	0
01530802	Schipholt-Glanermaten	970	1,0	2 334	75	80	42	42	-
01530803	Eekmaat	1 380	1,0	2 103	110	95	66	66	-
01530804	Oikos	1 260	1,2	2 928	70	110	43	43	-
01530806	De Slank	215	x	x	185	10	62	62	-
01530807	Dolphia	220	0,9	375	30	20	58	58	-
01530808	Eekmaat West	1 370	1,2	1 698	60	100	81	81	-
015309	Wijk 09 Landelijk gebied en kernen	4 675	1,3	48	825	535	9 904	9 780	124
01530900	Dorp Lonneker	905	1,2	1 003	65	85	90	90	-
01530901	Dorp Boekelo	1 045	1,2	624	100	165	168	168	-
01530902	Buurtschap Lonneker-West	615	1,3	21	100	50	3 034	2 981	53
01530903	Noord Esmarke	195	1,5	22	60	15	879	879	-
01530904	Buurtschap Zuid-Esmarke	215	1,4	40	40	25	537	537	-
01530905	Buurtschap Broekheurne	870	1,5	33	175	75	2 700	2 663	36
01530906	Buurtschap Usselo	180	1,5	44	135	30	408	408	0
01530907	Boekelerveld	540	1,3	39	110	75	1 401	1 371	30
01530908	Buurtschap Tweekelo	115	1,2	17	35	10	688	684	4

Tabel 9.5

Woningen en agrarische bedrijven, 2008

Wijk- en buurtindeling		Woning- voorraad	Agrarische bedrijven naar hoofdtype			
			totaal	gewassen	veeteelt	combinatie
code	naam	aantal	aantal	%	%	%
0153	Enschede	66 880	220	10	82	8
015300	Wijk 00 Binnensingelgebied	11 280	0	x	x	x
01530000	City	1 705	0	x	x	x
01530001	Lasonder, Zeggelt	680	0	x	x	x
01530002	De Laares	645	0	x	x	x
01530003	De Bothoven	3 160	0	x	x	x
01530004	Hogeland-Noord	1 245	0	x	x	x
01530005	Getfert	1 525	0	x	x	x
01530006	Veldkamp-Getfert-West	940	0	x	x	x
01530007	Horstlanden-Stadsweide	1 110	0	x	x	x
01530008	Boddenkamp	265	0	x	x	x
015301	Wijk 01 Hogeland - Velve	5 030	0	x	x	x
01530100	Velve-Lindenhof	1 835	0	x	x	x
01530101	Wooldrik	535	0	x	x	x
01530102	Hogeland-Zuid	990	0	x	x	x
01530103	Varvik-Diekman	1 590	0	x	x	x
01530104	Sleutelkamp	40	0	x	x	x
01530105	't Weldink	5	0	x	x	x
01530106	De Leuriks	35	0	x	x	x
015302	Wijk 02 Boswinkel - Stadsveld	10 260	5	x	x	x
01530200	Cromhoffsbleek-Kotman	1 145	0	x	x	x
01530201	Boswinkel-De Braker	1 825	0	x	x	x
01530202	Pathmos	925	0	x	x	x
01530203	Stevenfenne	2 205	0	x	x	x
01530204	Stadsveld-Zuid	880	0	x	x	x
01530205	Elferink-Heuwkamp	1 145	0	x	x	x
01530206	Stadsveld-Noord-Bruggert	925	0	x	x	x
01530207	't Zwering	670	5	x	x	x
01530208	Ruwenbos	540	0	x	x	x
015303	Wijk 03 Tweekelerveld - T.H.T.	4 335	0	x	x	x
01530300	Tubantia-Toekomst	2 235	0	x	x	x
01530301	Tweekelerveld	2 100	0	x	x	x
015304	Wijk 04 Enschede-Noord	7 750	5	x	x	x
01530400	Walhof-Roessingh	1 070	0	x	x	x
01530401	Bolhaar	860	0	x	x	x
01530402	Roombeek-Roomveldje	1 535	0	x	x	x
01530403	Mekkelholt	1 130	0	x	x	x
01530404	Deppenbroek	2 560	0	x	x	x
01530405	Voortman-Amelink	380	0	x	x	x
01530406	Drienerveld-U.T.	215	0	x	x	x
015305	Wijk 05 Ribbelt - Stokhorst	3 975	0	x	x	x
01530500	Schreurserve	1 140	0	x	x	x
01530501	Ribbelt-Ribbelerbrink	875	0	x	x	x
01530502	Park Stokhorst	1 550	0	x	x	x
01530503	Stokhorst	410	0	x	x	x
015306	Wijk 06 Enschede-Zuid	14 685	0	x	x	x
01530600	Stroinkslanden Noord-Oost	1 420	0	x	x	x
01530601	Stroinkslanden-Zuid	2 075	0	x	x	x
01530602	Stroinkslanden Noord-West	935	0	x	x	x
01530603	Wesselerbrink Noord-Oost	1 785	0	x	x	x
01530604	Wesselerbrink Zuid-Oost	1 755	0	x	x	x
01530605	Wesselerbrink Zuid-West	1 145	0	x	x	x
01530606	Wesselerbrink Noord-West	2 440	0	x	x	x
01530607	Helmerhoek-Noord	1 480	0	x	x	x
01530608	Helmerhoek-Zuid	1 640	0	x	x	x
015307	Wijk 07 Bedrijfsterreinen Enschede-West	135	0	x	x	x
01530700	Industrie- en havengebied	95	0	x	x	x
01530701	Marssteden	30	0	x	x	x
01530702	Koekoeksbeekhoek	0	0	x	x	x
01530703	De Broeierd	10	0	x	x	x

Tabel 9.5 (slot)
Woningen en agrarische bedrijven, 2008

Wijk- en buurtindeling		Woning- voorraad	Agrarische bedrijven naar hoofdtype			
			totaal	gewassen	veeteelt	combinatie
<i>code</i>	<i>naam</i>	<i>aantal</i>	<i>aantal</i>	%	%	%
015308	Wijk 08 Glanerbrug en omgeving	6 390	5	x	x	x
01530800	Glanerveld	455	0	x	x	x
01530801	Bentveld-Bultserve	1 325	0	x	x	x
01530802	Schipholt-Glanermaten	960	0	x	x	x
01530803	Eekmaat	1 330	0	x	x	x
01530804	Oikos	1 005	0	x	x	x
01530806	De Slank	55	0	x	x	x
01530807	Dolphia	255	0	x	x	x
01530808	Eekmaat West	1 005	0	x	x	x
015309	Wijk 09 Landelijk gebied en kernen	3 045	200	10	83	8
01530900	Dorp Lonneker	740	5	x	x	x
01530901	Dorp Boekelo	875	0	x	x	x
01530902	Buurtschap Lonneker-West	395	55	6	87	7
01530903	Noord Esmarke	105	15	0	94	6
01530904	Buurtschap Zuid-Esmarke	135	10	18	82	0
01530905	Buurtschap Broekheurne	375	60	8	85	7
01530906	Buurtschap Usselo	110	10	x	x	x
01530907	Boekelerveld	230	40	21	77	3
01530908	Buurtschap Tweekelo	80	5	x	x	x

10. Gemeentelijke cijfers op de CBS-website

10.1 StatLine CBS Databank

Gratis bekijken, printen en opslaan

Via cbs.nl kunt u toegang krijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine is statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen te vinden in de vorm van tabellen, grafieken en kaarten. Deze zijn gratis te bekijken, te printen en op te slaan. Gebruikers kunnen zoeken op trefwoorden, een keuze maken met behulp van de zogeheten Webselector en een deel van de statistische informatie benaderen via een kaart.

Voor een groot aantal onderwerpen biedt StatLine statistische gegevens op gemeentenniveau. Over de belangrijkste onderwerpen zijn er speciale kerncijfertabellen; in de overige tabellen zijn gemeentelijke gegevens opgenomen als het verantwoord is deze te publiceren.

Drie zoekmogelijkheden

De snelste manier om cijfers te vinden, is door op www.cbs.nl op 'StatLine CBS databank' te klikken. Daarop volgt een scherm met drie mogelijkheden om StatLine te benaderen.

10.1 Zoeken in StatLine

De eerste ingang tot StatLine is het zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'enter' drukt of op 'zoek' klikt, selecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-publicaties waarin het trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is het zoeken in de themaboom, via een soort verkenner. Als u op 'Thema' klikt, verschijnt een scherm met de themastructuur van StatLine. In het mapje 'Nederland Regionaal' zijn de gemeentelijke gegevens te vinden.

De derde ingang tot StatLine is cartografisch. Als u op 'Kaart' klikt, kunt u gemeenten in een kaart aanklikken en zo de gemeentelijke kerncijfers benaderen die ook in *Gemeente Op Maat* staan. De kaart bevat ook kerncijfers op het niveau van landdelen, provincies, COROP-gebieden, stadsgewesten en grootstedelijke agglomeraties uit de StatLine-publicatie 'Regionale Kerncijfers Nederland' (RKN).

De cartografische toegang wordt uitsluitend getoond op computers die over een zogenoemde SVG-viewer (Scalable Vector Graphics) beschikken. Deze is gratis te downloaden op www.adobe.nl/svg/viewer/install/main.html.

10.2 Openingsscherm cartografische toegang van StatLine

Centraal Bureau voor de Statistiek

Home | Thema's | **Cijfers** | Publicaties | Methoden | Informatie voor | Over het CBS | English | Sitemap

StatLine databank > Selecteer met kaart

Regionale Kerncijfers Nederland

Tabeltoelichting Gewijzigd op 10 september 2009. Verschijningsfrequentie: onregelmatig.

Zoek op: Trefwoord | Thema | Kaart

Kies informatie over: Gemeenten

per: Provincie

in: 2009

Gebieden: Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Gelderland, Utrecht

U kunt gebieden selecteren door op de kaart te klikken of door ze uit de lijst te kiezen.

Inzoomen: Druk Ctrl-toets in en klik met muis of kies inzoomniveau.

Uitzoomen: Druk Shift-Ctrl en klik met muis in kaart.

Verschuiven: Druk Alt-toets en sleep met muis of verschuif rode vlak in kleine kaart.

Voor meer informatie over het gebruik van StatLine is op de openingspagina via de link 'Informatie over StatLine' een gebruikershandleiding te vinden.

10.2 Kaarten met regionale indelingen

Als hulpmiddel voor gebruikers van regionale gegevens en indelingen geeft het CBS een viertal kaarten uit met de indelingen in provincies, COROP-gebieden, economisch-geografische gebieden en stadsgewesten en grootstedelijke agglomeraties (zie 10.3). Op deze kaarten, die beschikbaar zijn vanaf 2000, staan de regionale indelingen met de gemeentelijke indeling als ondergrond. Per regio is aangegeven welke gemeenten ertoe behoren.

De kaarten zijn in PDF-formaat te downloaden op cbs.nl. Papieren exemplaren zijn bij het CBS te koop op A3-formaat (schaal 1 : 800 000) en op A1-formaat (schaal 1 : 400 000).

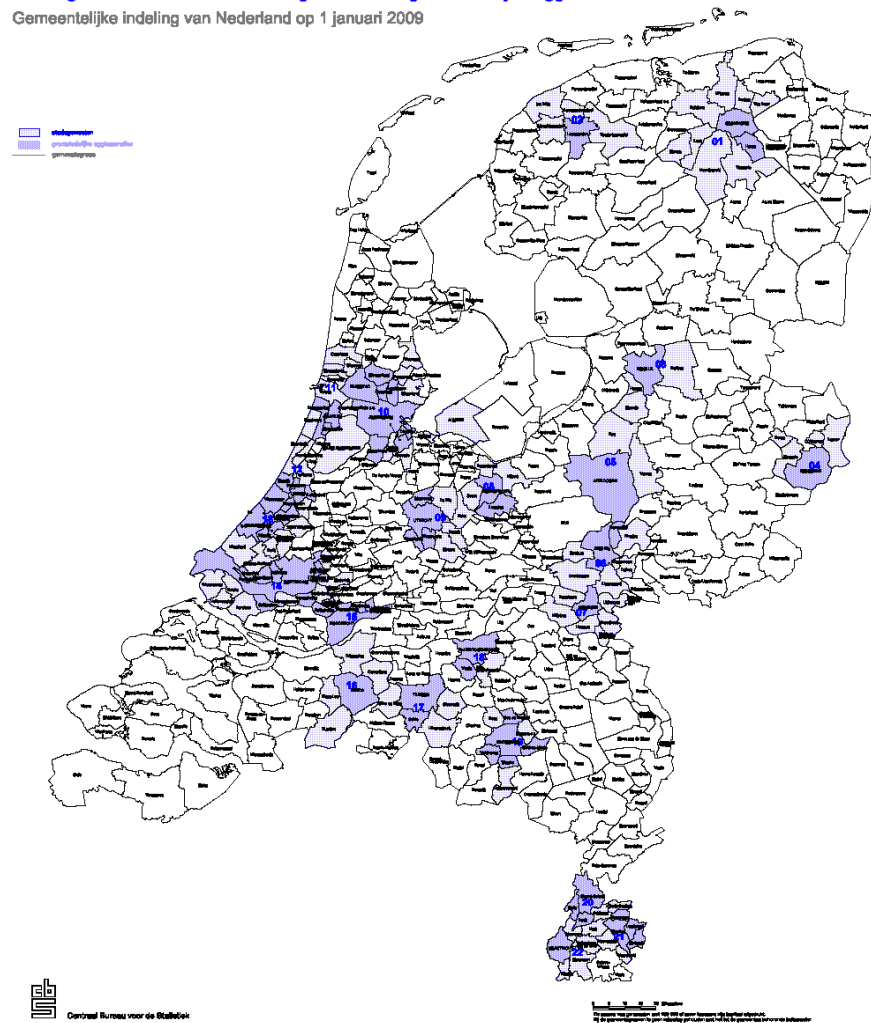
10.3 Kaarten met wijk- en buurtindelingen

Naast kaarten met regionale indelingen stelt het CBS ook een kaart beschikbaar met de digitale geometrie van wijken en buurten. Deze is samengesteld uit drie bronnen. De gemeentegrenzen op land zijn opgenomen volgens de kaart van gemeentegrenzen van de Topografische Dienst Kadaster, buurtgrenzen volgens opgave van de gemeenten en de grens van het land met grotere wateren volgens de meest recente kaart van het Bestand Bodemgebruik van het CBS. In deze bestanden zijn alle grenzen gegeneraliseerd. De kerncijfers van de buurten zijn toegevoegd aan de buurtkaart en, geaggregeerd naar wijk en gemeente, aan respectievelijk de wijk- en gemeente-kaarten. De cijfers in deze kaarten betreffen een momentopname; StatLine bevat de meest recente kerncijfers over wijken en buurten

10.3 Regionale indelingen 2009

Indeling van Nederland in 22 stadsgewesten en grootstedelijke agglomeraties

Gemeentelijke indeling van Nederland op 1 januari 2009

Lijst van gebruikte begrippen

Onderstaande toelichting bevat per hoofdstuk de belangrijkste begrippen die in deze *Gemeente Op Maat* zijn gebruikt. Per hoofdstuk is alfabetisch gesorteerd.

Hoofdstuk 1 Bevolking

Allochtonen - Personen van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Autochtonen - Personen van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren.

Bevolking - De geregistreerde bevolking van Nederland.

Bevolkingsgroei - Het geboorteoverschot plus het vestigingsoverschot (binnenlands migratieoverschot en migratieoverschot) plus het saldo van de administratieve correcties en de overige correcties.

Bevolkingsgroei, relatief - Bevolkingsgroei per duizend van de beginbevolking op 1 januari 2008.

Bible belt - Een strook gebieden die loopt van Zeeland, via Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland, naar Overijssel en waar veel orthodoxe protestanten wonen.

Binnenlands migratieoverschot - Het aantal gevestigde personen uit een andere gemeente binnen Nederland min het aantal vertrokken personen naar een andere gemeente binnen Nederland.

Binnenlands migratieoverschot, relatief - Binnenlands migratieoverschot per duizend van de gemiddelde bevolking.

Demografische druk - De verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 20 jaar en van 65 jaar of ouder ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar.

Eenpersoonshuishoudens - Een persoon die alleen in een woonruimte woont en zelf in de dagelijkse behoeften voorziet.

Emigratie - Vertrek van personen naar het buitenland plus de administratief afgevoerde personen uit de gemeentelijke bevolkingsregisters min de administratief opgenomen personen in de gemeentelijke bevolkingsregisters.

Geboorte - Het aantal levendgeborenen van 1 januari 2008 tot en met 31 december 2008. Levendgeborenen zijn kinderen die na de geboorte enig teken van leven hebben vertoond, ongeacht de zwangerschapsduur. Elke levendgeborene is geteld naar de woongemeente van de geborene en dus niet naar de gemeente waar de geboorte heeft plaatsgevonden.

Geboorteoverschot - Het aantal levendgeborenen min het aantal sterfgevallen. Ook wel: natuurlijke bevolkingsgroei.

Geboorteoverschot, relatief - Geboorteoverschot per duizend van de gemiddelde bevolking in 2008.

Gehuwd - Burgerlijke staat die ontstaat na sluiting van een huwelijk of het aangaan van een geregistreerd partnerschap. Inclusief personen die gescheiden zijn van tafel en bed, want zij blijven formeel gehuwd.

Gemiddeld aantal inwoners - De helft van de geregistreerde bevolking op 1 januari plus de helft van de geregistreerde bevolking op 31 december.

Gemiddelde huishoudensgrootte - Het aantal in particuliere huishoudens levende personen gedeeld door het aantal particuliere huishoudens.

Gescheiden - Burgerlijke staat die ontstaat na ontbinding van een huwelijk door echtscheiding of na ontbinding van een geregistreerd partnerschap anders dan door het overlijden van de partner. Behalve personen die gescheiden zijn van tafel en bed, want zij blijven formeel gehuwd.

Groene druk - De verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 20 jaar ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar.

Grijze druk - De verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar.

Herkomstgroepering - Kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon een feitelijke verwantschap heeft, gegeven het geboorteland van de ouders of van zichzelf. Dit kenmerk maakt onderscheid tussen autochtoon en allochtoon. Binnen de allochtonen is er een onderscheid gemaakt tussen westerse en niet-westerse allochtonen. Dit onderscheid is ingegeven door de grote verschillen in sociaal-economische en culturele situatie. Binnen de groep niet-westerse allochtonen worden de vier grote doelgroepen van het minderhedenbeleid van de overheid onderscheiden, te weten de herkomstlanden Turkije, Marokko, Suriname en Nederlandse Antillen/Aruba.

Immigratie - Vestiging in Nederland vanuit het buitenland.

Inwoners naar stedelijkheidsklasse - Inwoners naar stedelijkheid op 1 januari afgerond op tientallen. De som van de afgeronde getallen is hierdoor niet altijd gelijk aan de afgeronde som. Stedelijkheid is een maat voor de concentratie van menselijke activiteiten (zoals wonen, werken, schoolgaan, winkelen en uitgaan) en is gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid (OAD). Voor de berekening van de gemiddelde OAD wordt eerst voor ieder adres de OAD vastgesteld. Dat is het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres,

gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. De OAD wordt uitgedrukt in adressen per vierkante kilometer. Daarna is het gemiddelde berekend van de omgevingsadressendichtheid van alle afzonderlijke adressen binnen het beschouwde gebied (bijvoorbeeld een gemeente of provincie). De hier gebruikte OAD komt overeen met de definitieve OAD in de StatLine-publicatie Maatstaven Financiële-verhoudingswet (Fvw). De definitieve OAD wordt gebruikt voor de vaststelling van de definitieve uitkering voor het Gemeentefonds, dus inclusief gemeentelijke herindelingen, grenscorrecties, sloop en nieuwe adressen.

Voor de berekening van het aantal inwoners naar stedelijkheidsklasse wordt per vierkant van 500 bij 500 m aan de hand van de gemiddelde OAD van dat vierkant de stedelijkheidsklasse bepaald en het aantal inwoners binnen dat vierkant. Vervolgens zijn alle inwoners binnen het beschouwde gebied over de vierkanten heen samengeteld per categorie van de stedelijkheidsklasse. Er zijn vijf klassen onderscheiden.

Inwoners matig stedelijk gebied - Inwoners van een gebied met een gemiddelde OAD groter of gelijk aan 1 000 en kleiner dan 1 500 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners niet stedelijk gebied - Inwoners van een gebied met een gemiddelde OAD kleiner dan 500 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners op 1 januari - De geregistreerde bevolking van Nederland op 1 januari.

Inwoners op 31 december - De geregistreerde bevolking van Nederland op 31 december. Dit inwonertal wordt verkregen door het inwonertal op 1 januari te vermeerderen met de bevolkingsgroei over het jaar, het saldo van administratieve correcties en de overige correcties.

Inwoners sterk stedelijk gebied - Inwoners van een gebied met een gemiddelde OAD groter of gelijk aan 1 500 en kleiner dan 2 500 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners weinig stedelijk gebied - Inwoners van een gebied met een gemiddelde OAD groter of gelijk aan 500 en kleiner dan 1 000 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners zeer sterk stedelijk gebied - Inwoners van een gebied met een gemiddelde OAD groter of gelijk aan 2 500 adressen per vierkante kilometer.

Marokko - Allochtonen met als herkomstgroepering Marokko, Ifni, Spaanse Sahara of Westelijke Sahara.

Migratieoverschot - Het aantal in Nederland gevestigde personen min het aantal uit Nederland vertrokken personen inclusief het saldo van de administratieve correcties (administratieve opnemingen min administratieve afvoeringen).

Migratieoverschot, relatief - Migratieoverschot per duizend van de gemiddelde bevolking in het waarnemingsjaar.

Natuurlijke bevolkingsgroei - Het aantal levendgeborenen min het aantal sterfgevallen. Ook wel: geboorteoverschot.

Nederlandse Antillen/Aruba - Allochtonen met als herkomstgroepering de tot het Nederlandse koninkrijk behorende eilanden Bonaire, Curaçao, Saba, Sint-Eustatius, Sint-Maarten of Aruba.

Niet-westerse allochtonen - Het CBS rekent personen tot de allochtonen als ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Tot de categorie 'niet-westers' behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan. Op grond van hun sociaal-economische en -culturele positie worden allochtonen uit deze twee landen tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in voormalig Nederlands Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin. De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf (1e generatie) of dat van de moeder (2e generatie), tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval is gerubriceerd naar het geboorteland van de vader.

Ongehuwd - Burgerlijke staat die aangeeft dat een persoon nog nooit een huwelijk heeft gesloten of een geregistreerd partnerschap is aangegaan.

Particuliere huishoudens - Particuliere huishoudens bestaan uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte zijn gehuisvest en zelf in hun dagelijks onderhoud voorzien. Naast eenpersoonshuishoudens onderscheiden we meerpersoonshuishoudens (niet-gehuwde paren met en zonder kinderen, echtparen met en zonder kinderen, eenouderhuishoudens en overige huishoudens).

Totale druk - De verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 20 jaar en van 65 jaar of ouder ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar.

Vertrek - Vertrokken uit de gemeente naar een andere gemeente binnen Nederland.

Verweduwd - Burgerlijke staat die ontstaat na ontbinding van een huwelijk of geregistreerd partnerschap door overlijden van de partner.

Vestiging - Gevestigd in de gemeente komend uit een andere gemeente binnen Nederland.

Westerse allochtonen - Allochtonen met als herkomstgroepering een van de landen in de wereld-delen Europa (met uitzondering van Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan.

Hoofdstuk 2 Onderwijs

Basisonderwijs - Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet Primair Onderwijs (WPO). Het reguliere basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4-12 jaar.

Beroepsbegeleidende leerweg - Een van de twee manieren waarop een mbo-opleiding in het kader van de WEB (Wet Educatie en Beroepsopleiding) kan worden gevolgd. Bij deze leerweg wordt meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur besteed aan werkend leren (stage) in de praktijk van een bedrijf of instelling. De opleiding is uitsluitend toegankelijk voor personen van 16 jaar en ouder. Deze leerweg is te vergelijken met het vroegere leerlingwezen. De cijfers gaan over de deelnemers die in het studiejaar in de betreffende gemeente dan wel regio wonen.

Beroepsopleidende leerweg - Een van de twee manieren waarop een mbo-opleiding in het kader van de WEB (Wet Educatie en Beroepsopleiding) kan worden gevolgd. Hierbij wordt 20 tot 60 procent van de totale opleidingsduur besteed aan een stage in de praktijk van een bedrijf of instelling. De opleidingen kunnen als voltijd- en/of als deeltijdonderwijs worden aangeboden. Het betreft hier vol- en deeltijdonderwijs. De cijfers gaan over de deelnemers die in het studiejaar in de betreffende gemeente dan wel regio wonen.

Hoger onderwijs - Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Het betreft hier voltijdonderwijs, deeltijdonderwijs en duaal onderwijs. Het hoger onderwijs omvat het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo). De cijfers gaan over de studenten die in het studiejaar in de betreffende gemeente dan wel regio wonen.

Leerlingen primair onderwijs - Het aantal leerlingen op instellingen waar het primair onderwijs (basis-onderwijs, speciaal basisonderwijs en speciale scholen) door de overheid bekostigd is (regulier onderwijs) naar gemeente van de vestiging van de school.

Speciaal basisonderwijs - Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet primair onderwijs (WPO). Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden. Vergeleken met scholen voor basisonderwijs hebben scholen voor speciaal basisonderwijs kleinere groepen leerlingen en beschikken ze over meer deskundigen om de leerlingen met leer- en gedragsproblemen te begeleiden.

Speciale scholen - Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen, dove en slechthorende kinderen, visueel gehandicapte kinderen en langdurig zieken. De leerlingen kunnen op deze scholen blijven totdat ze 20 jaar zijn.

Voortgezet onderwijs - Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) behalve het praktijkonderwijs. De WVO omvat de volgende onderwijssoorten: vwo, havo, vmbo, leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) en praktijkonderwijs en het speciaal voortgezet onderwijs (svo). De cijfers gaan over de leerlingen die in het studiejaar in de betreffende gemeente dan wel regio wonen.

Hoofdstuk 3 Bouwen en wonen

Capaciteit bijzondere woongebouwen - Het aantal plaatsen dat aanwezig is in een gebouwen-complex, gebouw of deel van een gebouw, dat volgens de bouw of verbouw bestemd is voor permanente bewoning door een verzameling van personen, waarvan de huishoudelijke verzorging bedrijfsmatig wordt uitgevoerd (institutioneel huishouden).

Eengezinswoning - Elke woning die tevens een geheel pand vormt. Hieronder vallen niet alleen de vrijstaande woningen, maar ook aangebouwde woningen zoals twee onder één kap gebouwde hele huizen, boerderijen met woning en voorts alle eengezinsrijshuizen.

Gemiddelde woningwaarde - Voor de bepaling van de gemiddelde woningwaarde is niet gebruik gemaakt van alle WOZ-objecten die als woning zijn getypeerd. De wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ) onderscheidt drie categorieën woningen. Globaal kunnen deze worden omschreven als woningen dienend tot hoofdverblijf, woningen met praktijkruimte en recreatiewoningen en overige woningen. Deze laatste categorie omvat naast recreatiewoningen onder meer garageboxen. Om een zo zuiver mogelijk beeld van de woningmarkt te geven is deze categorie buiten beschouwing gelaten bij het bepalen van de gemiddelde woningwaarde. Daarnaast is van belang op te merken dat boerderijen en andere onroerende goederen waarin wel wordt gewoond, maar die in hoofdzaak worden gebruikt voor niet-woondoeleinden (bijvoorbeeld een winkel met bovenwoning), tot de niet-woningen zijn gerekend. Waardepeildatum 1-1-2007.

Meergezinswoning - Flats, galerijwoningen, portiekwoningen, beneden- en bovenwoningen, woningen boven bedrijfsruimten voor zover deze zijn voorzien van een buiten de bedrijfsruimte gelegen toegangsdeur, alsmede de woongelegenheden in serviceflats en dergelijke.

Nieuwbouwwoningen - Aantal gereedgekomen woningen als gevolg van nieuwbouw.

Recreatiewoningen - Totaal aantal recreatiewoningen per 1 januari. Een recreatiewoning voldoet aan alle criteria die gelden voor woningen. Een recreatiewoning hoeft niet geschikt te zijn voor bewoning gedurende het gehele jaar. Daarnaast geldt dat de woning of voor vakantieoedoeleinden is bestemd of gelegen is op een officieel voor recreatie aangewezen terrein.

Saldo vermeerdering woningen - Per duizend woningen op 1 januari. Het saldo vermeerdering betreft het verschil tussen het aantal woningen dat aan de voorraad is toegevoegd en het aantal dat aan de voorraad is onttrokken. Toevoeging door nieuwbouw en andere redenen zoals woningsplitsing of verbouw van kantoor tot woning. Onttrekking door brand, afbraak, sloop, verbouw, onbewoonbaarverklaring, verandering van bestemming en andere redenen. De berekening van het saldo is inclusief administratieve correcties.

Voorraad woningen - Het aantal woningen op 1 januari. Een woning is een gebouw, of deel van een gebouw, dat bestemd is voor permanente bewoning door één particulier huishouden.

Voorraad wooneenheden - Totaal aantal wooneenheden per 1 januari. Een wooneenheid is een deel van een tot bewoning bestemd gebouw dat, vanuit bouwtechnisch oogpunt gezien, blijvend is bestemd voor permanente bewoning door een particulier huishouden. Bovendien voldoet het aan alle criteria die van toepassing zijn op woningen, met uitzondering van het volgende criterium: het tot bewoning bestemde gebouw dient te beschikken over een toilet en over een keukeninrichting die is bestemd voor de bereiding van complete maaltijden. Ter compensatie hiervoor dient het gebouw waarin de wooneenheid is gelegen, te beschikken over een (gemeenschappelijk) toilet en/of over een (gemeenschappelijke) keukeninrichting die is bestemd voor de bereiding van complete maaltijden.

Waarde onroerende zaken - Sinds 1 januari 1995 is de wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ) van kracht. Deze wet verplicht gemeenten al het onroerend goed binnen de gemeentegrenzen periodiek te taxeren en de aldus vastgestelde WOZ-waarde te gebruiken bij het bepalen van de gemeentelijke aanslag Onroerende Zaak Belastingen (OZB). Verder dienen de gemeenten de individuele WOZ-waarden te leveren aan de Belastingdienst en de Waterschappen ten behoeve van de heffing van de inkomstenbelasting, de vermogensbelasting en de waterschapsomslagen. Het CBS publiceert jaarlijks die cijfers: de voorlopige, nader voorlopige en definitieve. Voor de voorlopige en nader voorlopige cijfers vormen de waarden volgens de oorspronkelijke WOZ-beschikking het uitgangspunt. Hierbij zijn wijzigingen als gevolg van bezwaar en beroep niet in de cijfers verwerkt. Bij de definitieve cijfers is dat zoveel mogelijk wel gedaan.

Waarde van WOZ-objecten niet-woningen - De niet-woningen zijn de overige onroerend goed zaken waarin in hoofdzaak bedrijfsmatige activiteiten worden uitgevoerd. De niet-woningen worden in vier groepen onderscheiden:

1. Boerderij.
 2. Niet-woning deels in gebruik als woning.
 3. Niet-woning: een onroerende zaak die geheel wordt gebruikt voor andere dan woondoeleinden; onroerende zaken waar het wonen is gecombineerd met andere functies (hotels, pensions, verpleeghuizen, gevangenissen). Dit betreft alle objecten voor bedrijfsmatige activiteiten zoals kantoren, winkels en bedrijfsruimten, maar ook bijzondere gebouwen die een niet bedrijfsmatig gebruik hebben (scholen, ziekenhuizen). Een object behoort alleen tot deze categorie, wanneer geen enkel deel van het object voor woondoeleinden wordt gebruikt. Zodra wel gewoond wordt in het object, wordt het object ingedeeld in de categorie niet-woning deels in gebruik als woning.
 4. Terrein: ongebouwde, onroerende zaken zoals cultuurgrond, parken, sportvelden, bouwgrond (waar nog geen bouwactiviteiten zijn verricht).
- Waardepeildatum 1-1-2007.

Waarde van WOZ-objecten woningen - Tot de woningen behoren die onroerende zaken die in hoofdzaak worden gebruikt voor woondoeleinden en die onroerende zaken waarvan het gebruik volledig dienstbaar is aan woondoeleinden. Objecten in aanbouw of leegstaande objecten met de bestemming woondoeleinden zijn ook woningen. Tot de woningen behoren de volgende drie klassen:

1. Woning dienend tot hoofdverblijf.
 2. Woning met praktijkruimte;
 3. Recreatie-woningen en overige woningen.
- Waardepeildatum 1-1-2007.

Hoofdstuk 4 Inkomen en sociale zekerheid

AO-uitkeringen - Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in het kader van de:

- Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO),
- Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong),
- Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ),
- Regeling inkomensvoorziening volledig arbeidsongeschikten (IVA) en
- Regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten (WGA).

Het betreft de uitkeringen die eind 2008 niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen. Vanaf 29 december 2005 is voor nieuwe gevallen de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) van kracht geworden. Het aantal WAO-uitkeringen betreft dus de oude gevallen van vòòr 29 december 2005. De wet WIA kent de twee regelingen IVA en WGA.

Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie voor de intreding van de volledige of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid kan aanspraak bestaan op meer dan één uitkering. Er is dan sprake van samenloop van uitkeringen. Het gaat hierbij om zo'n tienduizend uitkeringen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke uitkering de gegevens opgenomen. In de cijfers zijn de uitkeringen aan uitkeringsgerechtigden in het buitenland niet opgenomen. Het nationaal totaal is inclusief de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen waarbij de leeftijd van de aanvrager onbekend is, waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is of waarbij de woon- of verblijfplaats van de aanvrager onbekend is.

AO-uitkeringen, relatief - AO-uitkeringen per duizend inwoners van 15 tot 65 jaar op 31 december. Bij het bepalen vindt enige vertekening plaats omdat het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen per 31 december een veelvoud van 10 is.

Gemiddeld besteedbaar inkomen - Het besteedbaar inkomen is het bruto-inkomen verminderd met de premies sociale zekerheid en andere betaalde overdrachten (zoals alimentatie voor ex-partner) en de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting.

Gestandaardiseerd inkomen - Om inkomens van particuliere huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken wordt het inkomen gestandaardiseerd. Hiertoe wordt het besteedbare huishoudensinkomen gedeeld door een equivalentiefactor. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een

gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is de CBS-equivalentieschaal gebruikt, waarbij het eenpersoonshuishouden als standaardhuishouden is gekozen en de equivalentiefactor 1 is. De CBS-equivalentieschaal voegt hieraan 0,38 toe voor de volgende meerderjarige. Per minderjarig kind wordt de factor afhankelijk van leeftijd en rangorde van het kind opgehoogd met een waarde tussen 0,15 en 0,30.

Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 13,8 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau, want na standaardisatie bedraagt het inkomen in beide situaties 10 duizend euro. Het huishoudensinkomen gedeeld door de som van de gewichten van de afzonderlijke huishoudensleden is het gestandaardiseerde huishoudensinkomen. Het gestandaardiseerd inkomen wordt ook wel het koopkrachtinkomen genoemd. Het koopkrachtinkomen geeft niet het geldbedrag aan dat een huishouden besteden kan, maar geeft aan op welk welvaartsniveau de huishoudensleden zich bevinden, waarbij een eenpersoonshuishouden als standaardhuishouden gehanteerd wordt.

Huishoudens met laag inkomen - Het percentage huishoudens met een laag inkomen. In prijzen van het jaar 2000 is de lage-inkomensgrens vastgesteld op 9.249 euro. Dit bedrag komt in koopkracht ongeveer overeen met de koopkracht van een bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze op zijn hoogst was.

Het inkomensbegrip dat in deze publicatie wordt gehanteerd, is het besteedbaar inkomen verminderd met eventueel ontvangen huursubsidie. Om te bepalen hoe het inkomen van een huishouden zich verhoudt tot de lage-inkomensgrens, wordt het inkomen van een huishouden gecorrigeerd voor verschillen in huishoudenssamenstelling. Vervolgens wordt dit gestandaardiseerde inkomen (met consumentenprijsindices) herleid naar het prijspeil in 2000. Het resulterende inkomen is laag wanneer het minder is dan 9.249 euro.

IOAW-uitkeringen - De Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers voorziet in een werkloosheidsregeling die aan oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers een inkomensgarantie biedt op het niveau van het sociaal minimum. De uitkomsten geven niet het aantal personen weer dat afhankelijk is van een IOAW-uitkering, maar het aantal uitkeringen dat aan huishoudens is toegekend. Dit is vooral van belang bij huishoudens van (echt)paren; hoewel bij (echt)paren beide partners voor gelijke delen recht hebben op de uitkering, is er toch sprake van slechts één uitkering en wordt alleen het geslacht van degene die de uitkering daadwerkelijk heeft aangevraagd in beschouwing genomen. Doordat bij (echt)paren de uitkering overwegend wordt aangevraagd door een man, zijn gegevens over vrouwen in de uitkomsten ondervertegenwoordigd. Het nationaal totaal is inclusief de IOAW-uitkeringen waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is.

IOAZ-uitkeringen - De Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen biedt een inkomensgarantie op het niveau van het sociaal minimum voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen. De hier gepresenteerde uitkomsten geven niet het aantal personen weer dat afhankelijk is van een IOAZ-uitkering, maar het aantal uitkeringen dat aan huishoudens is toegekend. Dit is vooral van belang bij huishoudens van (echt)paren; hoewel bij (echt)paren beide partners voor gelijke delen recht hebben op de uitkering, is er toch sprake van slechts één uitkering en wordt alleen het geslacht van degene die de uitkering daadwerkelijk heeft aangevraagd in beschouwing genomen. Doordat bij (echt)paren de uitkering overwegend wordt aangevraagd door een man, zijn gegevens over vrouwen in de uitkomsten ondervertegenwoordigd. Het nationaal totaal is inclusief de IOAZ-uitkeringen waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is.

IVA-uitkeringen - Het aantal uitkeringen in het kader van de Regeling inkomensvoorziening volledig arbeidsongeschikten die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Personen 15 jaar of ouder met 52 weken inkomen - Personen die het gehele jaar inkomen hebben, worden tot de categorie met 52 weken inkomen gerekend. De categorie zelfstandigen behoort ook tot deze groep. Personen die in het onderzoeksjaar gedurende korte tijd of over een onbekende periode inkomen hebben, worden samengeteld in de groep minder dan 52 weken inkomen. Studenten, dat wil zeggen personen met een studiebeurs in het kader van de Wet Studiefinanciering, worden altijd tot deze groep gerekend, ook al hebben zij het gehele jaar een baan. Uitzondering op deze algemene regel vormen de studenten die naast hun studiebeurs ook nog winst uit onderneming hebben. Zij worden altijd ingedeeld bij de categorie 52 weken inkomen. Personen die uitsluitend kinderbijslag, individuele huursubsidie en/of tegemoetkoming studiekosten ontvangen, worden bij de groep 52 weken inkomen buiten beschouwing gelaten. Vanuit het grondmateriaal is het niet mogelijk om de groep parttime werkers van de fulltimers te onderscheiden. Hierdoor zullen ook bij de personen met 52 weken inkomen lage inkomens voorkomen.

Wajong-uitkeringen - Het aantal uitkeringen in het kader van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten die eind 2008 niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

WAO-uitkeringen - Het aantal uitkeringen in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering die eind 2008 niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

WAZ-uitkeringen - Het aantal uitkeringen in het kader van de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen die eind 2008 niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

WGA-uitkeringen - Het aantal uitkeringen in het kader van de Regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten die eind 2008 niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

WWB-uitkeringen - Uitkeringen aan thuiswonenden in het kader van de Wet werk en bijstand. Dus niet uitkeringen aan mensen die in instellingen of inrichtingen verblijven. De uitkomsten geven niet het aantal personen weer dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering, maar het aantal uitkeringen dat aan huishoudens is toegekend. Dit is vooral van belang bij huishoudens van (echt)paren; hoewel

bij (echt)paren beide partners voor gelijke delen recht hebben op de uitkering, is er toch sprake van slechts één uitkering en worden alleen de kenmerken van degene die de uitkering daadwerkelijk heeft aangevraagd in beschouwing genomen. Doordat bij (echt)paren de uitkering overwegend wordt aangevraagd door de man, zijn gegevens over vrouwen in de uitkomsten ondervertegenwoordigd. Het nationaal totaal is inclusief de WWB-uitkeringen waarbij de aanvrager 65 jaar of ouder is, waarbij de leeftijd van de aanvrager onbekend is of waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is.

WWB-uitkeringen, relatief - Bij het bepalen van het aantal WWB-uitkeringen per duizend particuliere huishoudens vindt enige vertekening plaats omdat de standcijfers van het aantal WWB-uitkeringen per 31 december en het aantal particuliere huishoudens per 1 januari 2008 zijn. Tevens is bij de berekening het aantal bijstandsuitkeringen per 31 december een veelvoud van 10.

WW-uitkeringen - Uitkeringen in het kader van de werkloosheidswet die per 31 december 2008 werden verstrekt, de zogeheten lopende uitkeringen. Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie voor de intreding van de werkloosheid kan aanspraak bestaan op meer dan één uitkering. Er is dan sprake van samenloop van uitkeringen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke uitkering de gegevens opgenomen. De cijfers geven dus geen informatie over het aantal mensen met een of meer uitkeringen, maar wel over het aantal WW-uitkeringen en de bijbehorende kenmerken van de uitkering of uitkeringontvanger. Het nationaal totaal is inclusief de WW-uitkeringen waarbij de leeftijd van de aanvrager onbekend is, waarbij de woon- of verblijfplaats van de aanvrager onbekend is of waarbij de aanvrager woonachtig is in het buitenland.

WW-uitkeringen, relatief - WW-uitkeringen per duizend inwoners van 15 tot 65 jaar op 31 december 2008. Het cijfer geeft een licht vertekend beeld omdat in de teller uitkeringen aan uitkeringsgerechtigden in het buitenland zijn inbegrepen en de noemer bevat alleen personen in Nederland. Tevens is het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen per 31 december een veelvoud van 10.

Hoofdstuk 5 Verkeer en vervoer

Bedrijfsmotorvoertuigen - Bestelauto's (3- en 4-wielige vrachtvoertuigen, waarvan het ledig gewicht vermeerderd met het laadvermogen ten hoogste 3500 kg bedraagt). Vrachtauto's (vier- en meerwielige ongelede vrachtvoertuigen, waarvan het ledig gewicht vermeerderd met het laadvermogen meer dan 3500 kg bedraagt). Trekkers (motorvoertuigen ingericht voor het trekken van opleggers). Speciale voertuigen (bedrijfsauto's voor bijzondere doeleinden zoals brandweer-auto's, reinigungsauto's en takelwagens). Autobussen (motorvoertuigen ingericht voor het vervoer van negen of meer passagiers buiten de bestuurder).

Gemeentelijke en waterschapswegen - Wegen beheerd door gemeente of waterschap. Waterschapswegen vormen een belangrijk deel van het wegennet buiten de bebouwde kom van de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland.

Hybride auto - Een auto waarbij de verbrandingsmotor wordt aangevuld door een elektromotor en een accu. Deze ondersteunt de verbrandingsmotor, waardoor deze minder hard hoeft te werken en dus zuiniger is. Bovendien wordt de energie die vrijkomt bij gas loslaten of remmen opgeslagen en vervolgens weer ingezet voor de voortbeweging. Voor de verbrandingsmotor kan een benzinemotor worden gebruikt, maar ook een dieselmotor of een nog efficiëntere Stirlingmotor. In StatLine zijn auto's met een hybride aandrijving niet als een aparte categorie onderscheiden, wel elektrische auto's. Uit analyses blijkt echter dat het bij deze auto's vrijwel altijd om hybrides gaat.

Motor tweewielers - Motorrijwielen, scooters, motorcarriers en motorinvalidenwagens met een motorrijwielkentekenbewijs.

Motor tweewielers, relatief - Per duizend inwoners op 1 januari.

Personenauto's - Motorvoertuigen ingericht voor het vervoer van ten hoogste 8 passagiers behalve de bestuurder. Combinatiewagens zijn hier bij inbegrepen.

Personenauto's, relatief - Personenauto's per duizend inwoners op 1 januari. Bij het bepalen van het aantal voertuigen per geografische eenheid wordt uitgegaan van de woon- of vestigingsplaats die is opgegeven bij de tenaamstelling van het kenteken. Grote leasemaatschappijen in gemeenten vertekenen het aantal personenauto's per duizend inwoners.

Provinciale wegen - Wegen beheerd door de provincie.

Randstad: Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland.

Rijkswegen - Wegen beheerd door het Rijk.

Totale weglengte - Totale lengte van alle wegen die worden beheerd door wegbeheerders als het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen, voorzien van een straatnaam of nummer, waarop verkeer met motorvoertuigen op meer dan twee wielen is toegestaan. Fiets- en voetpaden zijn uitgesloten.

Vervoermiddelen - Motorvoertuigen die op 1 januari van het desbetreffende jaar in het voertuigenbestand van RDW Centrum voor Voertuigtechniek en -informatie voorkwamen en die voldoen aan de volgende criteria:

- Het voertuig moet houderschapsplichtig zijn.
- Het voertuig moet voldoen aan de Wet Aansprakelijkheid Motorvoertuigen (WAM).
- De APK-datum (keuringsdatum) mag niet langer dan een jaar verlopen zijn.

De motorvoertuigen betreffen personenauto's, bedrijfsmotorvoertuigen en motortweewielers. Aanhangwagens en opleggers zijn niet meegerekend.

Hoofdstuk 6 Oppervlakte, dichtheden en bodemgebruik

Agrarisch terrein - Terrein in gebruik voor glastuinbouw, of als grasland, tuinland, bouwland of boomgaard.

Bebouwd terrein - Terrein in gebruik voor wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen.

Bevolkingsdichtheid - Aantal inwoners op 1 januari per vierkante kilometer land.

Bos en open natuurlijk terrein - Terrein in gebruik als bos, als droog of als nat open natuurlijk terrein.

Omgevingsadressendichtheid - De omgevingsadressendichtheid (OAD) van een gemeente is het gemiddeld aantal adressen per vierkante kilometer binnen een cirkel met een straal van één kilometer op 1 januari. De OAD beoogt de mate van concentratie van menselijke activiteiten (zoals wonen, werken, schoolgaan, winkelen en uitgaan) weer te geven. Voor de berekening van de maatstaf is eerst voor ieder adres binnen een gemeente de adressendichtheid vastgesteld van een gebied met een straal van één kilometer rondom dat adres. Daarna is het gemiddelde berekend van de omgevingsadressendichtheden van alle afzonderlijke adressen binnen de gemeente. Bij bovengemeentelijke indelingen is de adresgewogen OAD bepaald. Bij de berekening van de omgevingsadressendichtheid is rekening gehouden met gemeentelijke herindelingen, grens-correcties en sloop.

Oppervlakte binnenwater - Totale oppervlakte volgens de regionale indelingen op 1 januari van inlandig water in gebruik als vaarweg, recreatiewater, delfstofwinplaats, vloeï- en/of slibveld, alsmede spaarbekkens.

Oppervlakte buitenwater - Totale oppervlakte volgens de regionale indelingen op 1 januari van water onderhevig aan getijden.

Oppervlakte land - Totale oppervlakte land volgens de regionale indelingen op 1 januari. Binnenwater smaller dan zes meter, kwelders, schorren, moerassen, rietlanden e.d. is tot land gerekend.

Oppervlakte totaal - De totale oppervlakte is berekend uit digitale bestanden van de gemeentegrenzen welke worden samengesteld door de Topografische Dienst. De onderverdeling in land en water is berekend op grond van de meest recente gegevens afkomstig uit de statistiek van het Bodemgebruik (ook wel bodemstatistiek). De cijfers over het bodemgebruik liggen voor drie of vier jaar vast.

Oppervlakte water - Totale oppervlakte binnen- en buitenwater volgens de regionale indelingen op 1 januari. Binnenwater smaller dan zes meter, kwelders, schorren, moerassen, rietlanden e.d. is tot land gerekend.

Recreatieterrein - Terrein bestemd voor recreatief gebruik.

Semi-bebouwd terrein - Terrein met een zekere mate van verharding dat niet in gebruik is als verkeersterrein of bebouwd terrein.

Verkeersterrein - Terrein in gebruik voor spoor-, weg- en luchtverkeer.

Woningdichtheid - Totaal aantal woningen op 1 januari per vierkante kilometer land (met uitzondering van wooneenheden en recreatiewoningen).

Hoofdstuk 7 Veiligheid

Geregistreerde misdrijven - De door de politie in processen-verbaal (van aangifte of ambtshalve opgemaakt) vastgelegde strafbare feiten. Alleen de misdrijven zijn geteld; overtredingen blijven hier buiten beschouwing.

Geweldsmisdrijven - Misdrijven, omschreven in artikel 242 t/m 250, 285, 287 t/m 291, 293, 294, 296, 300 t/m 304b, 306 t/m 309, 312 en 317 Wetboek van Strafrecht. Het betreft alle seksuele misdrijven, waaronder verkrachting, aanranding en ontucht. Daarnaast gaat het om levensdelicten, zoals moord en doodslag, hulp bij zelfdoding, euthanasie en abortus. Ook dood en lichamelijk letsel door schuld, bedreiging, mishandeling, diefstal met geweld en afpersing horen bij deze categorie. Schennis der eerbaarheid (art. 239 Wetboek van Strafrecht) valt in de categorie vernieling en openbare orde.

Opgehelderde misdrijven - Misdrijven waarbij tenminste één verdachte bij de politie bekend is, ook al is deze voortvluchtig of ontkent hij/zij het strafbare feit te hebben gepleegd.

Opiumwet - De Opiumwet regelt de opsporing, vervolging en berechting van handelingen die te maken hebben met (verboden) drugsbezit en drugshandel. De wet maakt onderscheid tussen misdrijven en overtredingen. Op grond van de Opiumwet geldt een verbod op het bereiden, bewerken, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken, vervoeren of aanwezig hebben van middelen die genoemd worden op de zogeheten lijst I (harddrugs) en lijst II (softdrugs). Voorbeelden van de hier bedoelde stoffen zijn cocaïne, heroïne, methadon, morfine, opium en hennep. De cijfers hebben uitsluitend betrekking op misdrijven.

Politieregio - Door de invoering in 1994 van de Politiewet 1993 is de politie in Nederland georganiseerd in 25 politieregio's. Tot dan was de politie verdeeld in 148 korpsen gemeentepolitie, het korps rijkspolitie en verschillende landelijke diensten. Naast de 25 regiokorpsen bestaat nog het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD), dat de landelijke politietaken organiseert en de Koninklijke Marechaussee (Kmar), die belast is met specifieke (militaire) politietaken.

Landelijke en stedelijke gemeente - Bij de indeling van gemeenten naar landelijk of stedelijk is uitgegaan van de zogeheten omgevingsadressendichtheid (OAD). Gemeenten met een omgevings-

adressendichtheid kleiner dan 1 000 zijn beschouwd als landelijk, gemeenten met een dichtheid van 1 500 of meer als stedelijk. De stedelijkheidsklasse 'matig stedelijk' (zie ook toelichting inwoners naar stedelijkheidsklasse in hoofdstuk 1) is buiten beschouwing gelaten. De indeling in landelijke en stedelijke gemeenten dekt dan ook niet alle gemeenten in Nederland.

Vermogensmisdrijven - Misdrijven, omschreven in artikel 208 t/m 214, 216 t/m 223, 225 t/m 232, 234, 311, 312, 321 t/m 323, 326 t/m 334, 336, 337, 416 en 417bis Wetboek van Strafrecht. Het betreft alle valsheidsmisdrijven, waaronder vals geld maken of in omloop brengen en valsheid in geschriften. Daarnaast alle vormen van diefstal en inbraak, uitgezonderd diefstal met geweld (art. 312 Wetboek van Strafrecht), dat in de categorie geweldsmisdrijven valt. Ook verduistering, bedrog en heling horen bij de categorie vermogensmisdrijven.

Vernieling en Openbare orde - Misdrijven, omschreven in artikel 131 t/m 136, 137c t/m 137g, 138 t/m 151a, 157, 158, 177 t/m 182, 184 t/m 206, 239, 350 t/m 352 Wetboek van Strafrecht. Het betreft misdrijven tegen de openbare orde, waaronder opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging en godslastering. Daarnaast gaat het om misdrijven als discriminatie, randstichting, schennis der eerbaarheid en vernieling. Ook het doen van een valse aangifte, mensensmokkel of het omkopen van een ambtenaar (alle misdrijven tegen het openbaar gezag) horen bij deze categorie.

Verkeersmisdrijven - De Wegenverkeerswet 1994 is de basis voor de regelgeving van het wegverkeer in Nederland. In deze wet staat beschreven wat verkeersdelicten (misdrijf of overtreding) zijn. De cijfers hebben uitsluitend betrekking op misdrijven. De meest voorkomende verkeersmisdrijven zijn rijden onder invloed en het doorrijden na een ongeval.

Hoofdstuk 8 Regionale indelingen 2006

Arrondissement - Aanduiding van de rechtsgebieden van de 19 rechtbanken. Elk arrondissement bestaat uit een aantal kantongebieden.

Brandweergebied - De indeling naar 25 brandweergebieden is afkomstig van het Ministerie van Binnenlandse zaken. De indeling wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de begrotingen van de brandweerregio's.

COROP-gebied - Indeling in 40 gebieden omstreeks 1970 ontworpen door de Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoekProgramma, waaraan de indeling haar naam dankt.

COROP-plusgebied - Onderverdeling van de COROP-gebieden Utrecht, Overig Groot-Amsterdam, Agglomeratie 's-Gravenhage, Zuidoost-Zuid-Holland en Flevoland.

COROP-subgebied - Onderverdeling van de COROP-gebieden Groot-Amsterdam, Groot-Rijnmond en Noord-oost-Noord-Brabant.

Economisch-geografische gebied - Uit 1920 daterende economisch-geografische indeling in 129 gebieden.

GGD-gebied - In 1990 door het toenmalige Ministerie van WVC vastgestelde indeling in samenwerkingsgebieden voor de gemeentelijke gezondheidsdiensten.

Grootstedelijke agglomeratie - Bij grootstedelijke agglomeraties gaat het om aaneengesloten gebieden met een stedelijke bebouwing. In totaal zijn 22 grootstedelijke agglomeraties onderscheiden.

Landbouwgebied - Herziene indeling in 66 gebieden, die in 1991 door de Adviescommissie Landbouwstatistiek is vastgesteld.

Landbouwgebied (groep) - Clustering van de 66 landbouwgebieden tot 14 groepen van landbouwgebieden.

Landsdeel - Indeling naar 4 landsdelen die wordt gevormd door een regionale groepering van provincies.

Politieregio - Indeling in 25 politieregio's welke in 1990 door het Ministerie van Justitie is ontworpen.

Provincie - Bestuurlijke onderverdeling van het Nederlands grondgebied die sinds het instellen van de provincie Flevoland per 1 januari 1986 12 bestuurlijke eenheden telt.

Ressort - Indeling van de rechtsgebieden van de 5 gerechtshoven. Elk ressort bestaat uit een aantal arrondissementen.

RPA-gebied - Voor arbeidsmarktinformatie zijn in 2002 door de Regionale Platforms Arbeidsmarkt 34 RPA-gebieden afgeleid uit de 131 werkgebieden van de Centra voor Werk en Inkomen (CWI).

Stadsgewest - Bestaat uit grootstedelijke agglomeratie en het omringende gebied dat geïntegreerd is op deze agglomeratie. De 22 stadsgewesten bevatten het grondgebied van de 22 grootstedelijke agglomeraties met het daarbij behorende "verzorgingsgebied".

Toeristengebied - In 1972 ontworpen indeling in 17 gebieden voor statistiek op het terrein van de toeristische dienstverlening en vrijetijdsbesteding.

Wgr-samenwerkingsgebied - Lokalisering van gemeenten per samenwerkingsgebied volgens de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). De opgenomen Wgr-indeling telt 42 gebieden.

Hoofdstuk 9 Kerncijfers wijken en buurten

Bedrijfsmotorvoertuigen - De cijfers zijn afgerond op vijf talen. Zie verder toelichting van hoofdstuk 5.

Bevolkingsdichtheid – Deze is alleen vermeld bij 10 of meer inwoners per buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 6.

Burgerlijke staat - Bij de gemeentelijke tabel 1.2 zijn de percentages berekend op basis van het aantal inwoners van 15 jaar of ouder, maar in tabel 9.3 op basis van het totaal aantal inwoners en alleen bij 50 of meer inwoners per buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Buurt - Kleine sociale ruimtelijke eenheid met een homogeen karakter. Homogeen wil zeggen dat één functie dominant is. Bijvoorbeeld woonfunctie (woongebied), werkfunctie (industriegebied) of recreatieve functie (natuurgebied).

Gemiddelde huishoudensgrootte - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Eenpersoonshuishoudens - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Gehuwd - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Gemiddelde woningwaarde - Er is geen WOZ-waarde opgenomen als de woningvoorraad kleiner is dan 5 of het aantal WOZ-objecten kleiner is dan 50. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 3.

Gescheiden - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Herkomstgroepering - Percentages zijn vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Huishoudens met kinderen - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Huishoudens zonder kinderen - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Inwoners - Aantal inwoners op 1 januari 2008. De cijfers zijn afgerond op tientallen.

Leeftijdsklasse – Percentages zijn vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt.

Marokko – Percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt en minimaal 10 niet-westerse allochtonen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Motor tweewielers - De cijfers zijn afgerond op vijftallen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 5.

Motorvoertuigen - Inclusief de motorvoertuigen die geregistreerd staan op het adres van een lease- of verhuurbedrijf. De motorvoertuigen die staan ingeschreven op postbusadressen zijn niet meegeteld bij de aantallen van de wijken en buurten, maar wel in de gemeentelijke totalen.

Nederlandse Antillen/Aruba - Percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt en minimaal 10 niet-westerse allochtonen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Niet-westerse allochtonen - Het percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Omgevingsadressendichtheid - Zie de toelichting van hoofdstuk 6. De omgevingsadressendichtheid (OAD) in tabel 9.2 wijkt af van die in tabel 6.2 waarin de OAD berekend is zonder gegevens over de nieuwe adressen van het betreffende kalenderjaar.

Ongehuwd - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Oppervlakte land - Zie de toelichting van hoofdstuk 6.

Oppervlakte totaal - Zie de toelichting van hoofdstuk 6.

Oppervlakte water - Zowel binnen- als buitenwater op gemeenteniveau en alleen binnenwater per wijk of buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 6.

Overig niet-westerse allochtonen - Percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt en minimaal 10 niet-westerse allochtonen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Particuliere huishoudens - Gegevens zijn vermeld bij 10 of meer huishoudens per buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Particuliere huishoudens totaal - De cijfers zijn afgerond op tientallen.

Personenauto's - De cijfers zijn afgerond op vijftallen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 5.

Personenauto's per huishouden - Het aantal personenauto's per huishouden op 1 januari. De personenauto's zijn regionaal ingedeeld met behulp van de kentekenregistratie. Personenauto's die geregistreerd staan op het adres van het lease- of verhuurbedrijf vertekenen daarom de autodichtheid per huishouden. Het aantal personenauto's per huishouden is vermeld bij minimaal 50 huishoudens en bij een waarde van maximaal 2,5 personenauto's per huishouden.

Personenauto's per vierkante kilometer - Het aantal personenauto's per vierkante kilometer land op 1 januari. De personenauto's zijn regionaal ingedeeld met behulp van de kentekenregistratie. Personenauto's die geregistreerd staan op het adres van het lease- of verhuurbedrijf vertekenen daarom de autodichtheid per vierkante kilometer. Het aantal personenauto's per vierkante kilometer is vermeld bij minimaal 50 huishoudens en bij een waarde van maximaal 2,5 personenauto's per huishouden.

Stedelijkheid - Zeer sterk stedelijk (1), sterk stedelijk (2), matig stedelijk (3), weinig stedelijk (4), niet stedelijk (5). Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1 over inwoners naar stedelijkheidsklasse.

Suriname - Percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt en minimaal 10 niet-westerse allochtonen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Turkije - Percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt en minimaal 10 niet-westerse allochtonen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Verweduwd - Zie de toelichting van hoofdstuk 1.

Westerse allochtonen – Het percentage is vermeld bij 50 of meer inwoners per buurt. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 1.

Wijk - Onderdeel van een gemeente waarin een bepaalde vorm van bodemgebruik of bebouwing overheerst. Een wijk bestaat uit één of meer buurten.

Woningvoorraad - Woningen met een onbekende wijk/buurtcode zijn niet meegeteld bij de aantallen per wijk en buurt, maar wel in de gemeentelijke totalen. De cijfers zijn afgerond op vijftallen. Zie verder de toelichting van hoofdstuk 3.

Aan deze publicatie werkten mee

Duncan Beeckman
Caroline van Houwelingen
Basho Poelman
Hans Righolt
Ingeborg Deerenberg
Bert Raets
Jorien Apperloo
Petra Ament